

Uchwała Nr XXVI/67/2016
Rady Gminy Jedlińsk
z dnia 29 grudnia 2016 r.

**w sprawie przyjęcia aktualizacji Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami
Gminy Jedlińsk na lata 2017–2020 wraz z Kartami Gminnej Ewidencji Zabytków**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2016 r., 446 j.t.) oraz z art. 87 ust. 1, ust. 2, ust. 3, ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014.1446 j.t.)

uchwała się, co następuje:

§ 1. Uchwala się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Jedlińsk na lata 2017–2020 wraz z Kartami Gminnej Ewidencji Zabytków stanowiący załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jedlińsk.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodnicząca Rady:
Aneta Żurowska

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY RADY GMINY JEDLIŃSK NR. XXVI/67/2016

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017- 2020

OPRACOWAŁ:

WÓJT
[Signature]
mgr Kamil Dziewierz

Jedlińsk 2016

1

GMINA JEDLIŃSK
ul. Warecka 19
26-660 Jedlińsk

UZGODNIONO:

**WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
W WARSZAWIE**
Delegatura w Radomiu
26-600 Radom, ul. Żeromskiego 53
tel. 048/363-92-14 fax: 048/363-85-14

Opinia z dnia 27.10.2016 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Spis treści

1.Wstęp.....	4
2.Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	7
3.Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	8
4.Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	19
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	19
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017	19
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.....	21
4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030.....	23
4.2.Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	23
4.2.1. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020.....	23
4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020.....	27
4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	28
4.2.4.Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015.....	29
4.2.5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 r.....	31
4.2.6. Program opieki nad zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2016-2019.....	33
4.2.7. Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki” na lata 2016-2023.....	33
5.Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	35
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.....	35
5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlińsk	35
5.1.2. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Jedlińsk na lata 2015-2022.....	38
5.1.3. Inne dokumenty gminne (plany odnowy miejscowości, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	40

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Jedlińsk.....	40
5.2.1.Charakterystyka Gminy Jedlińsk.....	40
5.2.2.Rys historyczny Gminy Jedlińsk	44
5.3. Krajobraz kulturowy Gminy Jedlińsk.....	50
5.4. Zabytki objęte ochroną prawną	54
5.5. Zabytki nieruchome.....	57
5.6. Obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne.....	70
5.7. Zabytki ruchome.....	73
5.8. Zabytki archeologiczne.....	76
5.9. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	78
5.10. Dziedzictwo niematerialne.....	80
5.11. Miejsca Pamięci Narodowej.....	82
5.12.Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Jedlińsk.....	87
6. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków oraz rodzaje zagrożeń.....	89
7. Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2014.....	91
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Jedlińsk. Analiza szans i zagrożeń.....	92
9. Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020.....	94
10. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	98
11. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	100
12. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	101
Podstawowa bibliografia	105
Załącznik nr 1 Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Jedlińsk	107
Załącznik nr 2 Stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie Gminy Jedlińsk.....	119
Załącznik nr 3 Wzory dokumentów dot. włączania/wyłączenia obiektów z GEZ, dofinansowania prac przy zabytkach.....	131

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to istotny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W działaniach samorządów lokalnych, podobnie jak w polityce państwa, istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy). Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i często przesądza o jej atrakcyjności.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Program może być wykorzystywany przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, właściciele i posiadacze obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym.

Opracowanie i uchwalenie gminnego programu opieki nad zabytkami nie powinno być traktowane jedynie jako realizacja przez gminę zadania ustawowego. Programy mają bowiem służyć rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Inne ważne cele gminnego programu opieki nad zabytkami wskazane przez ustawodawcę (np. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe czy tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami) sprawiają, że program ten może pełnić ważną rolę społeczną, a jego konsekwentna realizacja stać się istotnym czynnikiem rozwoju gminy.

Program opieki nad zabytkami powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania powinny być skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Jednocześnie mogą przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności regionów, podniesienia konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych, a także szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału związanego z zachowanym dziedzictwem kulturowym.

Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, może też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną, zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej, minimalizując niektóre negatywne skutki globalizacji.

Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich przy realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinna przynieść wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawa stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu. (opracował Narodowy Instytut Dziedzictwa)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020 jest dokumentem aktualizującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2010-2014.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakładają na gminę przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy wójt/burmistrz/prezydent miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten podlega uchwaleniu przez radę gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

GLÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLA ART. 87 UST. 2 W/W USTAWY, T.J.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471):

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Rzeczpospolita Polska przyjęła w drodze ratyfikacji akty prawne o znaczeniu międzynarodowym określające zasady i sposób dbałości o zachowane materialne dziedzictwo kulturowe. Dokumenty te są większością deklaracjami bądź konwencjami. Najważniejsze z nich to:

- Karta Ateńska, czyli postanowienia konferencji w Atenach sporządzona 30 października 1931 r.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego przyjęta w Hadze 14 maja 1954 r.
- Karta Wenecka, czyli Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych sporządzona w Wenecji w 1964 r.

Definiuje pojęcia: restauracji i konserwacji wskazując ich granice, warunki oraz zasady realizacji;

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Wprowadziła pojęcie „dziedzictwa kulturowego” obejmującego:

- zabytki, pod którymi rozumie się dzieła architektury, monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- zespoły i miejsca zabytkowe - budowle oddzielne lub łączne, które ze względu na swoją architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- miejsca zabytkowe - dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również sfery, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Instrumentem służącym do realizacji celów Konwencji jest Lista Dziedzictwa Światowego.

- Międzynarodowa Karta Ochrony Ogrodów IFLA-ICOMOS sporządzona 21 maja 1981 r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miasta Historycznych ICOMOS sporządzona w październiku 1987 r.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie 3 października 1985 r.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. - (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz.564) dotycząca dziedzictwa archeologicznego. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania przestrzennego.

Definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.
Prowadzi trzy listy:

- Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony;
- Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- Rejestr programów, projektów i działań mających na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego („Rejestr Najlepszych Praktyk”).

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 446) art. 7 ust. 1 pkt 9 Gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury w tym, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity: Dz. U. 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.). Zgodnie z art. 3 pkt 1 zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

OCHRONA ZABYTKÓW polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (art. 4):

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- ⇒ uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

OPIEKA NAD ZABYTKIEM sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków (art. 5):

- ⇒ naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- ⇒ prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- ⇒ zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- ⇒ korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- ⇒ popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury.

OCHRONIE I OPIECE, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA PODLEGAJĄ (art. 6, ust. 1):

zabytki nieruchome będące, w szczególności (art. 6 ust. 1pkt 1):

- ⇒ krajobrazami kulturowymi,
- ⇒ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- ⇒ dziełami architektury i budownictwa,
- ⇒ dziełami budownictwa obronnego,
- ⇒ obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami, i innymi zakładami przemysłowymi,
- ⇒ cmentarzami,
- ⇒ parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- ⇒ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

zabytki ruchome będące, w szczególności (art. 6, ust. 1, pkt 2):

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art.5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U z 2012 r. poz.642 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki archeologiczne będące, w szczególności (art. 6, ust. 1, pkt 2):

- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

FORMAMI OCHRONY ZABYTKÓW SĄ (art. 7):

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1330) zakłada utworzenie i prowadzenie przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego **Listy Skarbów Dziedzictwa**. Wpis na Listę będzie nową formą ochrony zabytków. Cechą szczególną Listy, poza podmiotem ją prowadzącym, będzie to, że znajdą się na niej zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Wpis zabytku ruchomego na Listę będzie się odbywać na drodze decyzji wydawanej przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku. Z wpisem zabytku na Listę będą wiązać się określone obowiązki spoczywające na jego właścicielu. Będzie on zobowiązany m.in. powiadomić ministra w przypadku np. uszkodzenia, kradzieży, zmiany miejsca przechowywania zabytku. Minister będzie miał zaś uprawnienie do badania takiego zabytku w miejscu, w którym się on znajduje. Sam zabytek powinien być odpowiednio zabezpieczony przed kradzieżą, pożarem i innymi zagrożeniami, a w czasie transportu powinien podlegać stałej ochronie fizycznej. Szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostaną określone w rozporządzeniu. W przypadku zabytków wpisanych na Listę została wyłączona możliwość wydania wielokrotnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę.

Osoba dysponująca zabytkiem wpisanym na Listę będzie mogła ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich. Ponadto w przypadku takich zabytków pojawi się możliwość ubiegania się o dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, w którym zabytek ma być przechowywany. Dodatkowym uprawnieniem właściciela lub posiadacza zabytku będzie możliwość wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury.

Ten akt prawny został ogłoszony w Dzienniku Ustaw w dniu 24.08.2016 r. Wchodzi w życie 25 listopada 2016 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

W/w ustawa nakłada na gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16).
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18).
- obowiązek prowadzenia przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22 ust.4).
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art.71).
- prawo ubiegania się przez Gminę dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącego własnością tej jednostki (art. 73).
- prawo udzielania przez Radę Gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81).
- sporządzanie przez wójta/burmistrza/prezydenta miasta i przyjmowanie przez radę gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata wójt/burmistrz/prezydent miasta przedstawia sprawozdanie radzie gminy (art.87).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

- ☛ Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r. poz.672);
- ☛ Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2015 poz. 1651 z późn. zm.) art. 83a, ust. 1 Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków. Art. 85, art. 86 (dot. opłat za usunięcie drzew);
- ☛ Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r. poz.782 z późn. zm.) art. 29, ust. 2, Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie. Art.68, ust. 3 Właściwy organ może udzielić bonifikaty od ceny ustalonej zgodnie z art. 67 ust. 3, na podstawie odpowiednio zarządzenia wojewody albo uchwały rady lub sejmiku, jeżeli nieruchomość jest sprzedawana: Ustaloną, zgodnie z art. 67, cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę;
- ☛ Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015r. poz.199, z późn. zm.) art. 53, ust. 4, pkt 2: Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków –w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2015 r., poz. 1505) oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- ☛ Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016r. poz.290) Art. 39:

1/ Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2/ Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3/ W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4/ Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych;

- ☛ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.). Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.
- ☛ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (j.t. Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.); prowadzenie zadań z zakresu ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego oraz podtrzymywania tradycji narodowej i rozwoju świadomości kulturowej jest działalnością pożytku publicznego.
- ☛ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2015, poz. 1777)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Ustawa ta stanowi pierwszy akt prawny poświęcony w całości ważnemu zagadnieniu rewitalizacji. Ustawa wprowadza nowe rozwiązania, które mają uporządkować proces rewitalizacji, zdefiniować najważniejsze pojęcia i zagadnienia, a także wprowadzić jednolitą ścieżkę proceduralną dla tworzenia gminnych programów rewitalizacji. Powstała w Ministerstwie ustawa o rewitalizacji stworzyła ramy prawne dla rewitalizacji w Polsce. Zawarte w niej regulacje mają zachęcać coraz więcej samorządów do prowadzenia tego procesu. Jej zapisy uporządkowały pojmowanie rewitalizacji. Powinna być ona dobrze zaplanowana i uwzględniać sferę społeczną, gospodarczą i przestrzenną. Rewitalizacja nie jest jedynie remontem, modernizacją czy odbudową, ale kompleksowym, wielowymiarowym procesem, którego głównym celem jest trwałe podniesienie jakości życia na obszarze zdegradowanym. Musi więc zawierać dopasowane do danego miejsca działania aktywizacyjne, edukacyjne, kulturalne, integrujące lokalną społeczność.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987 z późn. zm.)
- Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.)

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015 r. poz. 1446 z późn. zm.)

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w rozporządzeniach:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2005 r. Nr 112, poz. 940),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2013 r., poz. 784),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2015 r., poz. 1789)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. 2004 r. Nr 124, poz. 1304),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. Nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113 poz. 661),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U.2011r., Nr 89,poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. z 2011 r. nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. z 2015r. poz. 979),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r. Nr 30,poz. 259),

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. 2004 nr 124 poz. 1302).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 r., poz. 1275).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI.

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014- 2017.

Rada Ministrów w dniu 24.06.2014 r. podjęła uchwałę Nr 125/2014 w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, przedłożoną przez ministra kultury. Program pozwala ujednoczyć politykę konserwatorską w wymiarze ogólnokrajowym oraz ułatwia skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Celem głównym jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Jest on realizowany za pośrednictwem celów szczegółowych. Najważniejsze to:

Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych;
- przygotowanie ratyfikacji „Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego”;
- wypracowanie jednolitych standardów działań konserwatorskich w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
- wzmocnienie ochrony krajobrazu kulturowego;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
- przygotowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- realizacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków (chodzi o osiągnięcie większego efektu niż wynika to z sumy podjętych działań):

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków przez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji między organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich sąsiedztwie;
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze i edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji:

- przygotowanie ratyfikacji „Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa”, Faro 2005;
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
- promocja dziedzictwa za pośrednictwem internetu;
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

Ponadto Krajowy Program zakłada realizację tzw. zagadnień horyzontalnych czyli tematów priorytetowych. Wśród nich należy zwrócić uwagę na:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- konieczność dostosowania prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych;
- zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu;
- zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków;
- działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych.

Wdrażanie programu zakłada ścisłą współpracę Generalnego Konserwatora Zabytków (działającego w imieniu ministra kultury i dziedzictwa narodowego), wojewódzkich konserwatorów zabytków, urzędu obsługującego ministra kultury i dziedzictwa narodowego, urzędów wojewódzkich oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Narodowego Muzeum Morskiego – instytucji wdrażających program.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r., jej przedłużenie czyli „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” przyjęto w 2005 roku.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 z 2005 r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

- Rozwój kolekcji muzealnych. Dotyczy zwłaszcza zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.

W szczególności ważne są zadania wskazane w celu 4 i celu 6 KPZK - w odniesieniu do projektowanego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych krajobrazowych.

4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej.

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Zakres: Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych jest programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do ustalenia strategii rozwoju województw. "Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020" jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego a przyjęty przez przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą z dnia 29 maja 2006 r. Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury „Strategia” traktuje bardzo ogólnikowo. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o jego charakterze kulturowym. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim :

- a) złego stanu technicznego zabytków
- b) postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza

Zamierzeniami Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego w zakresie kultury i turystyki są promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionu a także kreowanie i promocja jego produktu.

Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych materialnych i niematerialnych oraz przyrodniczych. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie, zwiększenie wartości turystycznych regionu oraz aktywizacja obszarów wiejskich.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

W tym celu mają zostać podjęte następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie.
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych.
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych.
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz ich włączenie do sieci w sąsiednich województwach.

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury obejmują:

- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczenie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej.
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.
- utworzenie, we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego, dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie.
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja.
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki.
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości.
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwi efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej.
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych.
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych.
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.
- kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu regionalnego, w założeniach strategii przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości, atrakcyjności i promocji regionu w wymiarze krajowym i europejskim.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na:

- utworzeniu instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych).
- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno-gospodarczych.
- ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast.
- promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo-historycznego Mazowsza.
- kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.
- pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu.
- wprowadzeniu zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych, krajowych i zagranicznych promujących Mazowsze.
- promocji odrębności historyczno-kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy.
- organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów),
- podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich.
- prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych.
- ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje (przykładowo palmy kurpiowskie, wycinanki kołbielskie, czy strój łowicki), związanych z krajobrazem (wierzba, bocian) lub kulturą (Chopin i Żelazowa Wola).
- upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014- 2020.

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014-2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa mazowieckiego. W dokumencie tym zwrócono uwagę na ważne miejsce jakie zajmuje województwo mazowieckie w Polsce ze względu na posiadane bogactwa kulturowe. Na obszarze województwa znajduje się wiele unikalnych zabytków, a także nowoczesnych instytucji kultury. W regionie znajduje się 6487 obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, wśród nich 120 układów urbanistycznych, 4719 dzieł architektury i budownictwa, 55 dzieł budownictwa obronnego, 261 obiektów techniki, 351 cmentarzy, 692 parki, 252 ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, około 150 miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Wskazuje się przy tym niewymiernie małe zainteresowanie Mazowszem z perspektywy turystów.

Ważne jest więc kontynuowanie działań z poprzednich lat tj. powiązanie dziedzictwa kulturowego z nowoczesną turystyką (tworzenie szlaków turystycznych w oparciu o zrewitalizowane zabytki, tworzenie baz informacji internetowej, centrów informacji turystycznej, modernizowanie infrastruktury, poszerzanie oferty kulturowej).

W osi priorytetowej IV „Gospodarka przyjazna środowisku i społeczeństwu” pojawił się priorytet: ochrona promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Cele szczegółowe:

- Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego, w tym w szczególności:
 - ochrona, modernizacja i renowacja obiektów zabytkowych;
 - rozwój zasobów kultury.
- Rewitalizacja przestrzeni miejskiej i wiejskiej ukierunkowana na rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów społecznych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. przez sejmik województwa mazowieckiego.

Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym, Dokument zawiera uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego, cele oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego, w tym inwestycje celu publicznego o charakterze ponadregionalnym.

Plan zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię polityki przestrzennej województwa. Podstawowym celem tej polityki jest stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju poprawy życia oraz zwiększenia konkurencyjności regionu.

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Celem polityki planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Polityka ta jest adresowana przede wszystkim do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi. Efektem tej polityki jest postulat objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych; krajobrazu kulturowego wsi i małych miast; zespołów budownictwa drewnianego; ośrodki tożsamości regionu; układów ruralistycznych i urbanistycznych; miejsc pamięci narodowej.

W sferze kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana przez: propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach; pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej; promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informowanie w mediach i wydawnictwach

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

docierających do szerokiej rzeszy odbiorców; edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej; wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 opracował Zespół powołany przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Zarządzeniami nr 43/11 i 98/11. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 42/12 z dnia 12.03.2012 r.

Założeniem strategicznym programu jest: zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu

W ramach programu określono cztery cele operacyjne, oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom.

Cele operacyjne i kierunki działań:

1/ Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu

- ochrona zabytków ruchomych,
- ochrona zabytków nieruchomych,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych),
- ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni,
- kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi,
- rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,
- popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa

2/ Kształtowanie tożsamości regionalnej.

- utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej,
- kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa,
- krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób,
- wykorzystanie pamięci historycznej i zasobów dziedzictwa do integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju - tworzenie przestrzennych ciągów inicjatyw,
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM),
- promocja walorów kulturowych regionu.

3/ Wzrost społecznej akceptacji dla zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

- stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań,
- edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami,
- stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu.

4/ Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi,
- stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego,
- kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w parciu o tradycje historyczne,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych,
- adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
- propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

4.2.5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 r.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu radomskiego do 2020 r. jest dokumentem wskazującym cele rozwoju i kierunki działań, za realizację których są odpowiedzialne z mocy prawa władze Powiatu Radomskiego oraz wskazującym obszary współpracy z innymi podmiotami publicznymi oraz prywatnymi w celu lepszego zaspokajania zbiorowych potrzeb mieszkańców powiatu radomskiego. Przedstawiano w nim szczegółowo stan powiatu, uwarunkowania i problemy jego rozwoju, będące podstawą do sformułowania w/w celów rozwoju i kierunków działań.

Wymienia się obok walorów gospodarczych, dot. położenia geograficznego oraz warunków inwestycyjnych, również walory dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Wskazuje się na wiele zabytków: pałaców, dworów, kościołów i innych. Wytyczone są szlaki turystyczne. Występują tereny rekreacyjne oraz rezerваты przyrody. Mocnymi stronami powiatu oprócz występowania znacznych walorów zabytkowych i przyrodniczych jest organizowanie wielu, regionalnych i ponadregionalnych imprez

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

kulturalnych, funkcjonowanie organizacji społecznych, związków gmin, zespołów folklorystycznych oraz miejsc pamięci.

Natomiast jako słabą stroną w tym zakresie wskazano niski poziom informacji turystycznej, uwzględniającej ciekawe miejsca w powiecie radomskim. Została określona główna misja rozwoju powiatu:

Powiat radomski to obszar zrównoważonego rozwoju, zapewniający stałą poprawę jakości życia mieszkańców, chroniący zasoby środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wspierający dalszy rozwój funkcji osadniczej, gospodarczej i turystyczno- rekreacyjnej. Jednym z celów operacyjnych jest poprawa infrastruktury turystycznej: w tym rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych oraz lokalnych pomników historii.

Wśród celów operacyjnych znaleźć można:

- Ochrona środowiska przyrodniczego.
- Rozwój infrastruktury turystycznej.

W ramach tego celu określono kierunki działań realizacyjnych, m.in.:

- Rozwój publicznej infrastruktury turystycznej, ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne, sztuczne zbiorniki wodne, punkty informacji turystycznej, itd.

- Rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych oraz lokalnych pomników historii.

- Promocja walorów i zasobów.

W ramach tego celu określono kierunki działań realizacyjnych, m.in.:

- Promowanie walorów i zasobów Powiatu - turystycznych, krajobrazowych, historycznych we współpracy z gminami i organizacjami pozarządowymi oraz przedsiębiorcami.

- Wspieranie rozwoju lokalnych produktów turystycznych oraz ich promocje - potrawy, tradycyjne produkty rękodzielnicze, itd.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

4.2.6. Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2016-2019.

Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2016-2019 został opracowany w związku z obowiązkiem wynikającym z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest dokumentem aktualizującym Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2012- 2015. Przedstawiono obowiązujące przepisy prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz figurujących w gminnych ewidencjach zabytków (wykazy). Wśród wymienionych najcenniejszych obiektów zabytkowych na terenie powiatu radomskiego znalazł się barokowy kościół parafialny w Jedlińsku. Na koniec w opracowaniu wskazano zadania do realizacji w latach 2016-2019. Najważniejsze z nich to:

- Ustanawianie społecznych opiekunów zabytków i prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków.
- Wydawanie przez starostę na wniosek Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem, w formie ustanowienia czasowego zajęcia, do czasu usunięcia zagrożenia lub o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe, wywłaszczenie tych obiektów na wniosek Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest obiekt.
- Budowa działu poświęconego zabytkom powiatu oraz ich ochronie na stronie internetowej Starostwa Powiatowego.

4.2.7. Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki” na lata 2016-2023

W dokumencie przedstawiono szczegółową i aktualną diagnozę gmin należących do Grupy Działania „Razem dla Radomki” wchodzących w skład dwóch powiatów tj. powiatu radomskiego (Jedlińsk, Przytyk, Wolanów, Zakrzew) i powiatu przysuskiego (Przysucha, Wieniawa). Przedstawiono potencjał przyrodniczy i kulturalny obszaru LGD. Stwierdzono, że dziedzictwo przyrodnicze i kulturalne obszaru to dodatkowe elementy, które mogą być wykorzystywane dla jego promocji

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

ale także i rozwoju lokalnej turystyki, promocji kultury ludowej i dorobku historycznego. W analizie SWOT w tym zakresie określono jako mocne strony: brak uciążliwego przemysłu zanieczyszczającego środowisko naturalne, dobrą jakość środowiska naturalnego wpływająca niewątpliwie na rozwój osadnictwa, jakość lokalnych produktów rolnych, korzystne warunki do rozwoju działalności gospodarczej w obszarze energii odnawialnej odnawialnych źródeł, wysoka atrakcyjność turystyczna w tym dobre warunki do uprawiania turystyki aktywnej sportów wodnych, istnienie szlaków pieszo -rowerowych, miejsc związanych z dziedzictwem kulturowym i historycznym, duży potencjał kulturalny obszaru - co daje szansę na promocję dorobku kulturalnego poszczególnych wsi, modernizację wiejskiej infrastruktury publicznej kulturalnej i rekreacyjnej, zaangażowanie władz samorządowych w rozwój lokalny i współpracę z sektorem społecznym. Natomiast problemem jest konieczność konfrontacji oferty ośrodków kulturalnych z obszarów wiejskich z ofertą miasta Radomia nawet Warszawy, brak rozwiniętych instytucji społeczno –kulturalnych wspierających aktywność mieszkańców obszaru.

Określono misję: Lokalna Grupa Działania "Razem dla Radomki" narzędziem przyczyniającym się do rozwoju społeczno -gospodarczego i zwiększania atrakcyjności obszaru poprzez wsparcie inicjatyw społecznych, lokalnej przedsiębiorczości i wykorzystanie unikalnych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru.

Celami strategicznymi LGD, które winny zostać osiągnięte w latach 2016 -2023 są:

- rozwój gospodarczy obszaru poprzez wsparcie przedsiębiorczości z priorytetem dostępu do rynku pracy i samozatrudnienia,
- rozwój społeczny poprzez wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD „Razem dla Radomki”,
- rozwój infrastruktury lokalnej dzięki, której obszarze LSR stanie się atrakcyjny dla mieszkańców i turystów.

Cele szczegółowe i przedsięwzięcia:

3.1 Wykorzystanie potencjału dla rozwoju oraz promocji obszaru LGD.

3.1.1. Promocja dziedzictwa kulturowego i turystyki obszaru LGD.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

3.1.2 Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną.

3.2 Wzmocnienie spójności lokalnej.

3.2.1 Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę kulturalną.

Planowana jest realizacja krajowych i międzynarodowych projektów, m.in.:

- Projekt międzynarodowy „Dziedzictwo Naszą Atrakcją” Okres realizacji: do końca 2018 roku.
- Projekt krajowy „Południowe Mazowsze –Marką Turystyczną”. Okres realizacji: po 2018 roku.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY.

5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jedlińsk z 1999 r.

W tym dokumencie w części dotyczącej uwarunkowań rozwoju gminy Jedlińsk zostały przedstawione zasoby zabytkowe gminy: obejmujące zabytki rejestrowe, zabytki nie wpisane do rejestru zabytków ale cenne pod względem wartości historycznych i artystycznych, stanowiska archeologiczne (dane tutaj zawarte są już nieaktualne) oraz miejsca pamięci narodowej. Zaprezentowano również w rozdziale V zasoby przyrodnicze gminy.

Określono strategiczne cele rozwoju przestrzennego gminy (żaden z nich nie odnosi się do środowiska kulturowego gminy Jedlińsk):

- Aktywizacja gospodarcza w oparciu o dostępność komunikacyjną i funkcjonalną z ośrodkiem o znaczeniu krajowym- Radomiem;
- Ukształtowanie i rozwój wielofunkcyjnej struktury gospodarki w gminie;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- Poprawa poziomu życia mieszkańców w zakresie dostępności do usług i świadczeń komunalnych;
- Poprawa stanu i ochrona zasobów środowiska przyrodniczego.

Ważniejsze zapisy dotyczące dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego zawarto w części dokumentu: kierunki rozwoju.

Przyjęto zadania dla zachowania i ochrony obszarów najcenniejszych kulturowo:

- W strefach sąsiedztwa obiektów zabytkowych dostosować architekturę budynków nowoprojektowanych oraz sposób zagospodarowania terenu do wymogów konserwatorskich;
- Nie dopuszczać realizacji agresywnych form architektonicznych, preferować formy niskie, wtopione w krajobraz, ujednolicać bryły budynków pod względem kubaturowym i stylistycznym; przyjmować układy kalenicowe, stosować dachy dwuspadowe o ujednocionej dla całych zespołów zabudowy kolorystyce;
- W miejscowości Jedlińsk przy lokalizacji nowych inwestycji zachowywać cenny zespół architektoniczno- krajobrazowy w zakresie podstawowych elementów ich rozplanowania;
- W działalności inwestycyjnej dążyć do wyeksponowania walorów obiektów zabytkowych;
- Dbać, pielęgnować i restaurować parki zabytkowe, podworskie we Wsoli i Piastowie, wiejskich w Klwatach oraz zieleni parkowej w Bierwcach Szlacheckich;
- Obiekty wpisane do rejestru zabytków WKZ podlegają pełnej ochronie zgodnie z określonymi przepisami ustawy o ochronie zabytków.

Dla ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych przewidziano następujące zasady ochrony:

- Przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac ziemnych na terenie, na którym zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne należy powiadomić o nich właściwy organ PSOZ (obecnie WUOZ w Warszawie Delegatura w Radomiu) w celu uzyskania warunków wykonania robót oraz nadzoru nad nimi;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- Decyzje WZ i ZT dla terenów, na których zlokalizowane są stanowiska archeologiczne uzgadniać z właściwym organem PSOZ (obecnie WUOZ w Warszawie Delegatura w Radomiu).
- W miejscowości Jedlińsk zachowało się wiele elementów jej historycznego rozplanowania. Ze względu na ich wartość historyczną oraz funkcję determinant przestrzennych krystalizujących układ urbanistyczny Jedlińska zostały one w studium zagospodarowania przestrzennego gminy Jedlińsk wskazane do zachowania jako elementy cennego zespołu architektoniczno-krajobrazowego.

Elementy rozplanowania wchodzące w skład tego zespołu to:

a) układ istniejących ulic w miejscowościach wraz z liniami zabudowy określonymi usytuowaniem budynków lub ogrodzeń w pierzejach;

b) rozplanowanie (wielkość i kształt) pozostałych istniejących przestrzeni publicznych (plac ze skwerem w rynku oraz podłużny skwer na osi od rynku w stronę kościoła parafialnego)

a) skala, charakter i elementy formy architektonicznej zabudowy z przełomu XIX i XX w;

b) rola kościoła parafialnego jako dominanty przestrzennej (osie: skwer pomiędzy rynkiem, a kościołem, odcinek drogi powiatowej za mostem na Tymiance oraz najazd na Jedlińsk drogą ekspresową E-7 od strony Warszawy) i wysokościowej;

c) czytelne wyodrębnienie granic zainwestowania w układ dawnego miasta.

W celu ochrony zabytkowego zespołu w Jedlińsku studium zagospodarowania przestrzennego gminy formułuje następujące zasady ochrony:

- zachować przebieg ulic w obecnym układzie i parametrach (szerokość w liniach zabudowy pierzejowej);
- zachować kształt i wielkość istniejących przestrzeni publicznych (plac ze skwerem w rynku oraz podłużny skwer na osi od rynku w stronę kościoła parafialnego);

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- nie dopuszczać do lokalizacji żadnych obiektów kubaturowych (w tym pawilonów i kiosków) w/w przestrzeniach- funkcje usługowe tylko w pierzejach rynku;
- przy wykonywaniu nawierzchni ulic i placów zaleca się stosowanie tradycyjnych materiałów (bruk);
- w przypadku nowego zainwestowania zachować charakter zabudowy pierzei ulic i placów: stosować dachy strome, zabudowę w układzie kalenicowym, wysokości od 1,5 do 2,5 kondygnacji;
- dostosować formę architektoniczną nowej zabudowy w pierzejach ulic i placówko zabudowy istniejącej (wysokość budynków, wielkość i kształt okien, materiał i kolorystyka elewacji);
- dopuszcza się zabudowę o liczbie kondygnacji do 3,5 w przypadku obiektów
- lokalizowanych wewnątrz kwartałów zabudowy (nie w pierzejach);
- stosować ujednoliconą kolorystykę dachów dla całego zespołu;
- w działalności inwestycyjnej eksponować walory obiektów zabytkowych.

5.1.2.Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Jedlińsk na lata 2015-2022.

Podstawowym instrumentem w długookresowej i kompleksowej polityce rozwoju Władz Gminy Jedlińsk, jest STRATEGIA ROZWOJU. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Jedlińsk na lata 2015-2022, uchwalona uchwałą Nr XIII/76/2015 Rady Gminy Jedlińsk z dnia 27 listopada 2015 r. jest dokumentem planistycznym wskazującym główne kierunki rozwoju gminy, obszary i cele priorytetowe decydujące o rozwoju. Wskazuje rozwiązania dotyczące:

- najlepszych sposobów racjonalnego i efektywnego wykorzystywania zasobów własnych,
- sposobów skutecznego wykorzystywania szans oraz przeciwdziałania zagrożeniom rozwojowym,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- optymalnych metod stymulacji rozwoju gospodarczego gminy oraz wzrostu przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców,
- zachowania zasad zrównoważonego rozwoju przy jednoczesnym wykorzystaniu potencjału środowiska naturalnego.

W opracowaniu przedstawiono szczegółowo charakterystykę gminy Jedlińsk i diagnozę stanu w wielu aspektach: społecznym, gospodarczym, przestrzennym, infrastrukturalnym, przyrodniczym i kulturalnym. Niestety obszar dziedzictwa kulturowego został poruszony w minimalnym stopniu. Podano wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków, błędnie podając że park w Bierwcach Szlacheckich nie jest wpisany do rejestru zabytków.

W wyniku analizy wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju Gminy Jedlińsk zorientowanej na jej własne zasoby określono ich mocne i słabe strony (SWOT). Jedynie w sposób pośredni odniesiono się do zagadnienia dziedzictwa kulturowego (rozwój turystyki, bogate tradycje kulturalne). Więcej uwagi poświęcono środowisku przyrodniczemu i ekologii)

Sformułowano misję rozwoju Gminy Jedlińsk:

GMINA JEDLIŃSK TO OBSZAR ZAPEWNIAJĄCY STAŁĄ POPRAWĘ JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, CHRONIĄCY ZASOBY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, SPRZYJAJĄCY ROZWOJOWI OSADNICTWA, GOSPODARKI, REKREACJI TURYSTYKI Z ZACHOWANIEM ZASAD

Niestety w dokumencie brakuje wskazania działań mających na celu lepsze gospodarowanie zasobami zabytkowymi, pozyskiwanie funduszy na realizację prac przy zabytkach czy rewaloryzację elementów krajobrazu kulturowego gminy.

Więcej miejsca poświęcono zagadnieniom dotyczącym szeroko rozumianej kultury: wspieranie wszelkich form działalności kulturalnej mieszkańców, np.: organizacji imprez czy kultywowanie tradycji. W kwestiach dotyczących ochrony środowiska naturalnego nacisk położono na ekologię.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.1.3. Inne dokumenty gminne.

Na terenie gminy Jedlińsk obowiązują:

- Plan Odnowy Miejscowości Bierwiecka Wola na lata 2009- 2017
- Plan Odnowy Miejscowości Piastów na lata 2014-2023
- Plan Odnowy Miejscowości Mokroszek na lata 2010-2018

Dokumenty te zawierają charakterystykę i historię poszczególnych miejscowości. Nacisk położony jest na zrównoważony rozwój (infrastruktura społeczna i techniczna, gospodarka, utrwalenie tożsamości lokalnej) z zachowaniem środowiska naturalnego.

Gmina Jedlińsk nie posiada aktualnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla terenu całej gminy. Obecnie funkcjonują plany obejmujące fragmenty terenów: części sołectwa Jedlanka, sołectwa Klwatka Szlachecka i miejscowości Klwaty.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY JEDLIŃSK.

5.2.1. Charakterystyka Gminy Jedlińsk.

Gmina Jedlińsk w powiecie radomskim usytuowana jest w południowej części województwa mazowieckiego. Sąsiaduje od północy z gminami: Starą Błotnicą i Stromiec, od wschodu z gminą Zakrzew, od południa miastem Radom, od zachodu z gminą Głowaczów. Gmina zajmuje obszar 13 872 ha, zamieszkuje ją 13,5 tys. mieszkańców. W skład gminy wchodzi 31 sołectw. Bierwce, Bierwiecka Wola, Boża Wola, Czarny Ług, Górna Wola, Gutów, Janki, Jankowice, Jedlanka, Jedlińsk, Jeziorno, Kamińsk, Klwatka Szlachecka, Klwaty, Kruszyna, Lisów, Ludwików, Mokroszek, Narty, Nowa Wola, Nowe Zawady, Piaseczno, Piastów, Płasków, Romanów, Stare Zawady, Urbanów, Wielogóra, Wierzchowiny, Wsola, Wola Gutowska. Odległość od Radomia (miasta powiatowego) wynosi ok.10 km, od Warszawy ok. 90 km. Sieć drogową gminy stanowią: droga krajowa nr 7 Warszawa-Kraków oraz drogi powiatowe i gminne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Przyroda

Gmina Jedlińsk położona jest w widłach Pilicy i Wisły na styku Równin: Kozienickiej i Radomskiej. Różnica wysokości względnych osiąga 50 m.; od 120m. w rejonie Kolonii Goryń we wschodniej części gminy do prawie 170m. n.p.m. w okolicy Klwat, w południowo-zachodniej części obszaru. Gmina Jedlińsk jest gminą wiejską o charakterze typowo rolniczym. Użytki rolne stanowią ok. 79 % powierzchni gminy. Gmina Jedlińsk posiada niską lesistość. Lasy na obszarze gminy zajmują ok. 14 % ogółu powierzchni gminy. Są to w większości grunty Lasów Państwowych Nadleśnictwa Radom. Największe kompleksy leśne usytuowane są w południowo- wschodniej części gminy (na wschód od Wsoli oraz na południowy wschód od wsi Bierwce). Sieć rzeczną tworzy Radomka, lewy dopływ Wisły (Na terenie gminy dolina Radomki jest szeroka, płaska, zmeliorowana) oraz dopływy Radomki rzeka Tymianka i rzeka Mleczna. W rejonie Jedlińska i Piastowa istnieje duży kompleks stawów rybnych o powierzchni 144 ha. W gminie Jedlińsk nie występuje ciężki przemysł.

Na terenie gminy znajdują się pomniki przyrody objęte ochroną prawną. Są to pomniki przyrody ożywionej i pomniki przyrody nieożywionej:

- ⇒ **dąb szypułkowy w wieku 200 lat w Bierwcach Szlacheckich,**
- ⇒ **dwa dęby szypułkowe we Wsoli,**
- ⇒ **dwa granity rapakiwi różowe w Kamińsku,**
- ⇒ **grupa trzech granitów rapakiwi różowych we wsi Klwaty,**
- ⇒ **grupa czterech granitów różowych w Klwatce Szlacheckiej (działka nr ewid.251/1)**
- ⇒ **grupa ośmiu granitów różowych i szarych w Klwatce Szlacheckiej (działka nr ewid.1781)**
- ⇒ **granit rapakiwi w Klwatce Szlacheckiej (działka nr ewid.141)**

Na terenie gminy znajdują się dwa użytki ekologiczne o łącznej powierzchni 11,85 ha. Użytki te stanowią pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania unikatowych zasobów genowych i określonych typów środowisk. W południowo- wschodniej i częściowo północnej części gminy usytuowane są lasy szczególnie chronione, tzw. ochronne o powierzchni całkowitej 497,84 ha. Ok. 1,5 km na wschód od Wsoli znajduje się uroczysko leśne "Wsola" o powierzchni 550 ha, stanowiące część Puszczy Kozienickiej. Na terenie gminy nie występują żadne

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

rezerваты przyrody. Obszary chronione, a także grunty nie będące po ochroną prawną, stanowią bardzo ważne ciągi przyrodnicze tzw. korytarze ekologiczne.

- Obszar węzłowy środkowej i dolnej rzeki Tymianki
- Korytarz ekologiczny rzeki Radomki
- Korytarz ekologiczny rejonu Zawady- Bierwce- Wola Goryńska

Turystyka

W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny rozwój ruchu turystycznego i kulturowego w obrębie powiatu radomskiego, jak i samej gminy Jedlińsk. Położenie w dolinie Radomki, rolniczy charakter gminy, brak zakładów przemysłowych sprzyja rozwojowi turystyki głównie rowerowej. Przez gminę przebiegają oznakowane szlaki rowerowe, których osią jest „szlak czerwony” prowadzący z Bartodziejów przez Jedlińsk, Przytyk, Domaniów, aż za Przysuchę o dł. 59,8 km. Szlak ten jest częścią siatki szlaków wytyczonych przez „Związek Gmin Radomka” stworzonej w 2003 r. na terenie gmin Jedlińsk, Zakrzew, Wolanów, Wieniawa, Przysucha i Przytyk. Na projekt składa się 15 szlaków rowerowych, oznakowanych zgodnie z obowiązującymi w całym kraju wymogami PTTK. Poza czerwonym szlakiem, przez obszar gminy Jedlińsk prowadzą dwa inne szlaki rowerowe: **żółty**- Bartodzieje PKP - Wola Bierwiecka - Płasków – Jedlanka o dł. 9 km oraz **czarny** Wsola cmentarz - Stara Wieś - Klwaty - Komorniki - Dąbrówka Nadgórna A - Kozinki - Nieczatów - Mleczków - Cerekiew – Janów o dł. 14,5 km.

W ramach działania Stowarzyszenia LGD „Razem dla Radomki” powstał Nordic Walking Park „Jedlińsk”. W skład Parku wchodzi 3 trasy: zielona – pętla o długości 4,7 km; czerwona – pętla o długości 10,9 km i czarna – pętla o długości 15 km.

Rzeka Radomka umożliwia spływy kajakowe. Popularną trasą jest Jedlińsk- Brzoza o dł. 28 km.

W Piastowie znajduje się Aeroklub radomski o pow. ponad 200 ha z lotniskiem sportowym. W sierpniu odbywają się tu Mistrzostwa Europy w akrobacji szybowcowej. W Piastowie znajduje się także strzelnica Polskiego Związku Łowieckiego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Kultura

W gminie Jedlińsk funkcjonują stowarzyszenia, których działalność ma na celu opiekę nad tradycją i zabytkami. Gmina Jedlińsk należy do stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki”, które realizuje zadania mające na celu rozwój obszarów wiejskich, ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno- kulturowych, rozwój turystyki jak również popularyzację wyrobów regionalnych. Na terenie gminy funkcjonuje Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Rak propagujące rozwój kultury poprzez jej upowszechnianie oraz wspieranie inicjatyw kulturalnych. Inną prężnie działającą organizacją pozarządową jest Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Bierwce i okolic. Funkcję ośrodka kultury pełni Gminna Biblioteka Publiczna oraz Gminne Centrum Kultury i Kultury Fizycznej w Jedlińsku aktywując społeczność lokalną do działań kulturalnych, edukacyjnych, sportowych poprzez takie formy jak przedstawienia teatralne, plenery malarskie, działalność sportową dzieci i młodzieży, promowanie tradycji i historii regionu, pokazywanie jego przeszłości oraz teraźniejszości, integrowanie społeczności lokalnej, organizowanie imprez tanecznych i muzycznych. Najśłynniejszym lokalnym świętem kultywującym regionalne tradycje są obchodzone w ostatni wtorek karnawału Jedlińskie Kusaki-Ścięcie śmierci. Na obrzęd ten duży wpływ miała szkoła ariańska istniejąca w Jedlińsku w latach 1560- 1630 oraz szkoła wyższa funkcjonująca w latach 1630-1655. Jest to jedyny w Polsce obrzęd ludowy sięgający swoim rodowodem XVII stulecia. Kultywowany jest najprawdopodobniej na pamiątkę „prawa miecza”, które Jedlińsk otrzymał przy lokacji miasta. Po utracie praw miejskich kultywowanie obrzędu przypominało o dawnej świetności Jedlińska. Niektórzy badacze genezy „Kusaków” upatrują w zwyczajach jakie można było spotkać w innych częściach kraju. Ważną placówką kulturalną i muzealną jest Muzeum Witolda Gombrowicza, które organizuje wiele ciekawych artystycznie wydarzeń.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.2.2. RYS HISTORYCZNY GMINY JEDLIŃSK.

Zarys historii administracyjnej Gminy Jedlińsk.

W okresie I Rzeczypospolitej teren obecnej gminy Jedlińsk położony był w ziemi sandomierskiej i powiecie radomskim. Powiat ten utworzono w drugiej połowie XIV w. w okresie reform administracyjnych Kazimierza III Wielkiego (1333-1370). Od 1471 r. i podziału terytorialnego Kazimierza Jagiellończyka (1447-1492) obszar dzisiejszej gminy znajdował się w granicach administracyjnych województwa sandomierskiego i kasztelani radomskiej. W 1530 r. na terenie obecnej gminy przywilejem lokacyjnym Zygmunta Augusta utworzono prywatne miasto Jedlińsko, które w 2 poł. XVI w. stało się siedzibą Braci Polskich. Po III rozbiorze teren obecnej gminy Jedlińsk znalazł się w granicach Królestwa Galicji i Lodomerii jako ziemie Galicji Zachodniej monarchii habsburskiej, w cyrkułe radomskim. Po bitwie pod Raszynem, 19 kwietnia 1809 r. i podpisaniu pokoju wiedeńskiego 14 października 1809 r., ziemie Galicji Zachodniej włączone zostały do Księstwa Warszawskiego. Do roku 1815 teren dzisiejszej gminy Jedlińsk znajdował się w departamencie i powiecie radomskim. Po podpisaniu pokoju wiedeńskiego w 1815 r. terytorium przedmiotowego obszaru weszło w skład Królestwa Polskiego w województwie sandomierskim, obwodzie radomskim i powiecie radomskim. Reformy administracyjne przeprowadzone po 1837 r. w Cesarstwie Rosyjskim zmieniły przynależność terytorium omawianej gminy do guberni sandomierskiej w obwodzie radomskim i powiecie radomskim. W 1842 r. teren gminy znajdował się w guberni sandomierskiej, powiecie radomskim i okręgu radomskim. Po utworzeniu w Cesarstwie Rosyjskim guberni radomskiej w 1844 r. omawiany teren znalazł się w jej granicach w powiecie radomskim. W latach 1867-1918 teren dzisiejszej gminy Jedlińsk znajdował się w guberni radomskiej i powiecie radomskim i gminie Jedlińsk. Gmina ta powstała w 1870 r. poprzez połączenie Jedlińska, który w 1869 r. stracił prawa miejskie i obszaru dotychczasowej gminy Jedlanka. W czasie I wojny światowej, po roku 1915 powiat radomski znalazł się pod okupacją wojsk austro-węgierskich pod nadzorem generalnego Gubernatorstwa Wojskowego z siedzibą w Kielcach, a następnie w Lublinie. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości teren dzisiejszej gminy Jedlińsk znajdował się w województwie kieleckim, powiecie radomskim. W latach 1939-1945 przedmiotowy obszar należał do Generalnego Gubernatorstwa w dystrykcie radomskim. Po 1945 r. znajdował się w województwie kieleckim i powiecie radomskim. W 1954 r. wprowadzono gromady w miejsce gmin. Gromada Jedlińsk istniała w powiecie radomskim od 01.10.1954 r. W skład jednostki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

weszły sołectwa: Gutów, Janki, Jankowice, Jedlanka, Jedlińsk, Mokrosęk, Płasków, Stare Zawady, Żabia Wola. W 1973 r. reaktywowano gminy jako najniższy szczebel podziału terytorialnego i powołano gminę Jedlińsk w województwie radomskim i powiecie radomskim. Od 1998 r. teren obecnej gminy znajduje się w województwie mazowieckim i powiecie radomskim.

Rys historyczny Jedlińska

Osadnictwo na terenie obecnej gminy Jedlińsk rozwinęło się w okresie wczesnego średniowiecza. W okresie panowania pierwszych Piastów omawiany obszar znajdował się w obrębie kompleksów leśnych zwanych Puszcza Radomską, co uniemożliwiało większy rozwój osad i powstawanie liczniejszych grodów. Intensyfikacja osadnictwa na omawianym terenie nastąpiła na przełomie X-XI w. Nowy okres lokacji siedzib ludzkich wiązał się ze zmianą stosunków własnościowych na terenie dzisiejszej gminy Jedlińsk. Wraz z przybyciem i objęciem w posiadanie terenów północnej Małopolski w XIII stuleciu rodów możnowładczych rozpoczął się kolejny etap osadnictwa na omawianym terenie. Miejscowości położone na terenie dzisiejszej gminy Jedlińsk należały do Półkoziców, Nałęczów, Awdańców, Lisów. Największe znaczenie dla lokacji miasta Jedlińsko miał ród Półkoziców, którego przedstawiciel i dziedzic dóbr Jedlanka w 1530 r. uzyskał przywilej lokacyjny (nazwisko Jedleński przyjął ród Półkoziców od dóbr Jedlanka należących do tej rodziny).¹ Nowopowstałe miasto stało się ośrodkiem handlowym w ich majątności i pod względem prawnym należało do klucza dóbr Jedlanka. Przywilej lokacyjny Zygmunta Augusta (1548-1572) wydany w Piotrkowie Mikołajowi Jedlińskiemu z rodu Półkoziców, podstaroście chęcińskiemu, gwarantował powstanie miasta na prawie magdeburskim z prawem miecza na gruntach wsi Jedlanka i Lisówek Wielki. Pierwszy przywilej targowy określał dni handlowe, które dla Jedlińska zostały ustalone na dni na św. Urbana i Idziego. Zostały one rozszerzone przez wydany

¹Zob. S.Piątkowski, Dzieje najdawniejsze (do XVwieku) w: Jedlińsk.Monografia historyczna miejscowości i jej okolic, Jedlińsk 2012 , s.25-26 ; J.Krzepela, Małopolskie rody ziemiańskie , Kraków 1928, s.39 ; J.S.Dunin – Borkowski, Spis nazw szlachty polskiej, Lwów 1887 , s.32

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

w 1638 r. przywilej targowy Władysława IV Wazy (1632-1648) ustanawiający dwa dodatkowe dni handlowe i kolejne jarmarki na dzień św. Jana i św. Bartłomieja. Największy rozwój miasta nastąpił w XVI stuleciu gdy było ono własnością rodu Jedleńskich herbu Półkozic. W 1540 r. właściciel dóbr jedlińskich zbudował tu pierwszy kościół drewniany.

Wraz ze zmianą właścicieli Jedlińska i przejęciu przez Gorajskich herbu Korczak do miasta zawitała reformacja a miejscowy kościół został w 2 poł. XVI stulecia przejęty na potrzeby zboru kalwińskiego. W latach 1560-1630 miasto stało się ośrodkiem protestantyzmu i siedzibą Braci Polskich. Reformacji zawdzięczamy powstanie ośrodka edukacyjnego, którym było gimnazjum protestanckie prowadzone przez nauczycieli Akademii Rakowskiej. W 1611 r. powstał w Jedlińsku cech szewski. W 1619 r. miejscowi kalwini, którzy stanowili narodową mniejszość szkocką, ufundowali dzwon dla zboru kalwińskiego w Jedlińsku.

Nowy właściciel dóbr jedlińskich Stanisław Witkowski herbu Jastrzębiec, kasztelan brzeziński, uzyskał ustanowienie w 1630 r. parafii katolickiej, a w 1637 erekcję nowego kościoła zatwierdzoną przez arcybiskupa gnieźnieńskiego ks. Jana Wężyka. Założył także szkołę wyższą pod patronatem Akademii Krakowskiej, której wykładowcami byli: Sebastian Fafrowicz w 1640 r., Fabian Czaplica w 1646 r., Wojciech Zabłocki w 1648 r., Jan Złomański w 1650 r. Syn Stanisława i Elżbiety z Kochanowskich, dziedzic dóbr jedlińskich, Stanisław Witkowski kasztelan sandomierski dokończył dzieło ojca ufundował i wyposażył kościół p.w. Matki Boskiej i św. Stanisława, a w 1648 dopełnił fundacji ofiarowując kościołowi dzwon.

Katastrofą w dziejach miasta była wojna polsko-szwedzka w latach 1655-1660, która spowodowała zniszczenie miasta i jego powolny upadek. Ponadto w 1660 r. wybuchła epidemia cholery, która przetoczyła się przez miasto. W tym też roku, w celu pomocy ofiarom tej epidemii założono, dzięki staraniom proboszcza parafii jedleńskiej A. Dmowskiego szpital miejski przy kościele szpitalnym p. w. św. Wojciecha. W 1731 r. właścicielem Jedlińska został Franciszek Sołtyk kasztelan bełzki i lubelski, i w tym samym roku Franciszek Jakub Szembek wojewoda finlandzki. W 1747 r. miasto nabyła Teresa Sikorska starościna marzynowska. Pięć lat później dobra te zakupił Andrzej Stanisław Załuski jedna z najświetlejszych postaci doby stanisławowskiej I Rzeczypospolitej: Biskup płocki, chełmiński, krakowski, kanclerz wielki koronny zwolennik reform i filantrop, twórca Biblioteki Załuskich. Dzięki jego działaniom powstał w Jedlińsku murowany kościół projektu Załuskich.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

J. Fontany z polichromiami T. Kuntzego. W końcu XVIII stulecia miasto zmieniało właścicieli dwukrotnie. W 1780 roku Jedlińsk należał do Franciszka Lanckorońskiego, starosty regnowskiego. W 1790 r. miasto posiadało dwór, kościół, plebanię, browar, karczmę, 2 domy fabryczne, domy rzemieślnicze, 66 innych domów i chałup. Po trzynastu latach miasto Jedlińsk nabył Wilhelm Christian Jacobson uszlachcony przez Sejm Wielki niemiecki przedsiębiorca (herb Jedlina). Upadek Rzeczypospolitej szlacheckiej zbiegł się z powstaniem w mieście w 1794 r. przykościelnej szkoły elementarnej. W tym samym roku Tadeusz Kościuszko na czele swoich wojsk maszerując na Warszawę zawitał do Jedlińska. Historia Jedlińska w XIX stuleciu to zmiany jego przynależności terytorialnej, widowia bitew napoleońskich, powstań listopadowego i styczniowego oraz upadku jego znaczenia i pozbawienia praw miejskich. W czerwcu 1809 r. nieopodal Jedlińska miała miejsce bitwa kampanii austriacko-francuskiej. Wojska polskie pod dowództwem księcia Józefa Poniatowskiego stoczyły bój z VII korpusem arcyksięcia Ferdynanda austriackiego. Wiek XIX przyniósł także częste zmiany właścicieli miasta. Kolejno byli to Tomasz Michał Dangela, w 1805 r. hrabiowie Anna i Mikołaj Oppeln-Bronikowscy. Ich jedyna córka, Amelia, zmuszona była w 1839 zrzec się majątku przysługującemu jej po rodzicach na rzecz zaspokojenia wierzycieli. Otrzymały one status dóbr bezdziedzicznych, które zakupił i objął w posiadanie Ignacy Trzeciński, ich wieloletni dzierżawca. Jedlińsk pozostał w jego posiadaniu do 1869 r. Pierwsza połowa XIX w. zapisała się w dziejach miasta powstaniem w 1834 stacji pocztowej i zajazdu. W latach 1841-1842 nawiedziły miasto dwa pożary, które dokonały ogromnego zniszczenia miasta. Usankcjonowaniem statusu prawnego miasta Jedlińska stało się w 1847 r. nadanie miastu herbu Rak przedstawiającego czerwonego raka na błękitnym polu. Upadek znaczenia miasta i pozbawienie je praw miejskich był konsekwencją represyjnej polityki carskiej prowadzonej po 1864 r. w Królestwie Polskim w związku z upadkiem powstania styczniowego. W 1869 r. w Jedlińsku było 86 domów, w których mieszkali katolicy (613 osób) i 16 zamieszkałych przez Żydów (354 osób). Murowanych budynków mieszkalnych było tylko 3. Poza tym w mieście przebywało 6 prawosławnych i 2 ewangelików (ogółem 975 osób). Funkcjonowały 3 cechy: szewski, kowalski i tzw. połączony. Miasto utrzymywało się z gospodarstw rolnych, usług i rzemiosła. Najwięcej było szewców, 9 kuśnierzy, 5 kowali, 4 stolarzy, 4 tkaczy, rymarz, cieśla, kołodziej. Głównymi ulicami poza rynkiem były: Farna, św. Wojciecha, Chłodna i Pocztowa. W 1890 r. ponownie dane miasto nawiedził pożar, który strawił prawie wszystkie budynki. W 1897 r. w Jedlińsku żyło 1361 osób, w 1921 r. 1490 osób w 143 domach.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Inne ważne miejscowości w gminie Jedlińsk

Bierwce –informacje źródłowe potwierdzające przynależność Bierwiec do rodu Nałęczów pochodzą z 1472 r. Do przedstawicieli tej rodziny należały Bierwce, Wola Bierwiecka, Lisów i Piaseczno. W piętnastym stuleciu miejscowość stanowiła własność potomków rodu i została podzielona pomiędzy Mikołaja, który przejął Lisów i Piaseczno, a Jana i Stanisława, którzy otrzymali Bierwce i Wolę Bierwiecką. Etymologia nazwy jest ściśle topomorficzna. Wywodzi się od staropolskiego „bierzwno” i „bierzmo” oznaczającego pień drzewa. W 1550 r. Bierwce odziedziczyli w dwóch równych częściach Andrzej Brzozowski i Jakub Bierwiecki. Część Bierwiec, dziedziczona przez Jakuba, została podzielona po jego śmierci w 1584 r. przez jego synów Jana i Stanisława. Córka Jana, Anna była właścicielką w 1636 ¼ wsi. Sprzedała je Stanisławowi Witkowskiemu, który ofiarował je jako uposażenie parafii w Jedlińsku. Pozostałe grunty często zmieniały właścicieli: Mikołaj Chruściński, następnie Wiktor Ignacy Nestorowicz herbu Pobóg, który zakupił część szlachecką tej wsi w 1791 r. W 1813 r. dobra bierwieckie odziedziczyli bracia: Maksymilian, Telesfor i Ludwik Billewiczowie. Majątek scalił pierwszy z braci, lecz w niedługo potem uległ on ponownemu rozparcelowaniu. W 1827 r. Bierwce Szlacheckie liczyły 196 osób i 20 domów. Głównym zajęciem ich mieszkańców oprócz rolnictwa była praca w pobliskich lasach. Ostatecznie zostały one zakupione w 1861 r. od rodziny Billewiczów przez Artura Jaszowskiego. Zmiana własności nastąpiła w 1873 r. wraz z nabyciem ich przez Jana Wesołowskiego. W 1879 r. właścicielką Bierwiec została Zofia Frycz następnie w 1892 r. odkupił je Bolesław Przyłęcki. Usprawnił gospodarkę, zalesił tereny nieużytkowane, rozbudował budynki folwarczne i prowadził prace w parku dworskim. Przyłęccy pozostali właścicielami do końca wojny. Niemcy podczas okupacji na terenie majątku założyli obóz wojskowy. W 1945 r. podczas działań wojennych część zabudowań dworskich została spalona. W dworze po wojnie umieszczono szkołę, resztą majątku zarządzał PGR.

Jankowice – pierwsze informacje źródłowe o wsi pochodzą z 1191 r. Etymologia nazwy jest patronimiczna i wywodzi się od imienia Jan. W 2 poł. XV w. były one własnością Jana herbu Kuszaba, a następnie jego córek: Zuzanny i Anny, które w 1471 r. podzieliły dobra janowickie. W XVI w. właścicielami dóbr Jankowice byli Walenty i Piotr Radzanowscy herbu Awdaniec, a od 1520 r. Jan Ostrołęcki herbu Ciołek. Po bezpotomnej śmierci synów Jana dobra te przejęła jego córka Ewa –żona starosty warszawskiego i soleckiego Krzysztofa Sobka z Sulejowa. W roku 1569 współwłaścicielem Jankowic był Andrzej Krocowski herbu Jastrzębiec, później

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

dziedziczona była przez Zdziechowskich i Fredrów. W XVIII w. dobra janowickie znajdowały się w posiadaniu Saryusz-Skórkowskich. Teodor Skórkowski doprowadził majątek do stanu wzorowego, a po jego śmierci drogą dziedziczenia, porozumień, działów spadkowych dobra janowickie uzyskała żona Teodora, Ksawera. W 1871 r. wydzieliła ona z dóbr janowickich dwie majątności: Żabia Wolę i Marianki. Jankowice i Żabia Wola były w jej posiadaniu do 1891 r. potem zakupił je Eustachy Dobiecki. Po nim odziedziczyła Jankowice Anna Dobiecka, siostrzenica ostatniego właściciela, która w 1921 r. sprzedała je Juliuszowi Dobieckiemu. Władał on majątkiem do 1939 r. w znacznym stopniu uszczuplając swój stan posiadania i wydzielając poszczególne części dzierżawcom.

Jedlanka- Pierwotnie wieś nazywano Jedlonką. W XVI w. w dokumentach pojawił się zapis ledlanka. Nazwa ta pochodzi od przymiotnika jedlany (las). W 1530 r. na gruntach wsi Jedlonka Mikołaj Jedliński założył miasto Jedlińsk. Wieś należała do „klucza jedlińskiego” i najczęściej znajdowała się w posiadaniu właścicieli Jedlińska. W Jedlance urodzili się Andrzej Stanisław i Józef Andrzej Załuscy. Pierwszy z nich był biskupem krakowskim, drugi biskupem kijowskim. Obaj byli wielkimi mecenasami sztuki, założycielami biblioteki Załuskich. Franciszek Siarczyński w „Opisie powiatu radomskiego” (1776 r.) podaje: „Jedlonka, dymów 32, do klucza jedlińskiego, z kształtną rezydencją i w pięknym położeniu”. Oprócz Załuskich należała m.in. do Witowskich, Sołtyków, Franciszka Szembeka, Teresy z Działyńskich Sikorskiej, Franciszka Lanckorońskiego, Trzczańskich jako ostatnich właścicieli do 1945 r.

Piastów i Wsola- Piastów należał do możnego w Małopolsce rodu Awdanców. W 1395 roku dobra piastowskie (na które składały się wsie Wsola i Wielogóra) znajdowały się w posiadaniu Pakosza z Piastowa. Jego synowie Piotr i Mikołaj podzielili między siebie dobra ojcowskie: Piotr przejął Wielogórę i Wsolę a Mikołaj Piastów. W XV w. Piastów obejmowała 12 łanów kmiecych i 6 zagrodników oraz 3 karczmy. Późniejszymi właścicielami Piastowa byli potomkowie rodu Awdanców w osobie córki Mikołaja, Katarzyny która jest w XV stuleciu właścicielką Piastowa, Wsoli, Policznej, Gródka. Po śmierci Mikołaja losy dóbr Piastów i Wsola biegły wspólnym torem. W 1569 r. właścicielem Wsoli był arianin, Andrzej Lasota. Obie majątności w następnych latach należały do Ożarowskich i Zielińskich. W początkach XVII w. ich właścicielem był sędzia ziemski lubelski Adam Kochanowski herbu Korwin, a następnie Krzysztof Sienieński herbu Dębno. W XVIII wieku trafiły do rodziny Sołtyków. W 1877 r. dobra te zakupili Anna i Wincenty Grobicki. W latach 90- tych XIX w. Piastów odziedziczyli ich synowie Piotr i Aleksy, a Wsolę w 1914 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Jakub Grobicki, który wznosił istniejący do dziś pałac, a następnie sprzedał dobra wsolskie Władysławowi Pruszkowi. Piastów po śmierci Aleksego Grobickiego drogą dziedziczenia w 1923 r. przeszedł na własność Jana Makulca. Dobra Wsolskie zostały zakupione w 1920 r. przez Marię Pruszką sprzedane zostały w dziewięć lat później Aleksandrze Gombrowicz, która w 1931 r. odstąpiła ich znaczną część Janowi Makulcowi. Witold Gombrowicz przyjeżdżał do Wsoli regularnie w latach 1924 – 1939. Tutaj powstawały m.in. fragmenty „Ferdynand”.

5.3. Krajobraz kulturowy Gminy Jedlińsk.

Wg ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku krajobrazem kulturowym jest przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy danego obszaru wpływa na wzrost tożsamości lokalnej i regionalnej oraz odzwierciedla jego historię i związek działalności ludzkiej z przyrodą. Cechą krajobrazu kulturowego jest jego ciągła ewolucja. Pozytywnym przejawem dbania o krajobraz jest jego harmonijne kształtowanie zachowując najcenniejsze elementy: zabytki, tereny przyrodnicze, osie widokowe oraz umiejętne wkomponowywanie współczesnych realizacji. Zarządzanie krajobrazem nie powinno być przypadkowe, a planowe z uwzględnieniem profesjonalnie opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których ograniczy się rozproszoną zabudowę, zachowa się tradycyjny układ pól, ochronę terenów cennych przyrodniczo oraz obiektów historycznych z wyeksponowaniem tych najwartościowszych np. poprzez nienaruszania ich historycznego otoczenia i wskazywania osi i przestrzeni widokowych oraz dostosowanie nowych inwestycji do charakteru gminy,

W gminie Jedlińsk dominują dwa typy krajobrazu: rolniczy, otwarty (rozdrobnione pola uprawne i osiedla wiejskie) i leśny. Występujące tereny leśne wraz z rozproszonymi gdzieś zadrzewieniami, w powiązaniu z dość licznymi ciekami wodnymi oraz rzeką Radomką wpływają na różnorodność i malowniczość krajobrazu Jedlińskiego. Teren gminy jest przy tym przeważnie równinny z niewielkimi wysoczyznami. Brak jest obiektów wielkogabarytowych oraz większych obiektów przemysłowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Wyróżniającym się elementem krajobrazu jest miejscowość Jedlińsk o wyraźnych cechach małomiasteczkowych. Poza tym istotnym elementem wpływającym na charakter krajobrazu gminy jest podział na dwie części przez prowadzącą z północy na południe drogę krajową nr 7. Tereny wzdłuż tej trasy są najbardziej przekształcone. Powstaje tam wiele inwestycji budowlanych i infrastrukturalnych.

Zasadnicza siatka osadnicza rozwijała się od X do XVI w. w związku z etapowym rozwojem osadnictwa na tym obszarze i karczowaniem kolejnych terenów leśnych

Występują trzy typy zabytków. Przeważają zabytki o charakterze sakralnym (kościół, kaplice, cmentarze oraz obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne); Druga grupa zabytków to obiekty rezydencjonalne. Trzecią stanowią miejsca pamięci narodowej.

Gmina Jedlińsk posiada znaczne zasoby zabytkowe na swoim terenie. Większość historycznych obiektów posiada wartości zabytków jedynie w skali lokalnej. Jednakże kilka zabytków, które ze względu na wartości artystyczne, historyczne, ekspozycyjne i niematerialne jest rozpoznawalnych w regionie i poza nim: (np. kościół barokowy w Jedlińsku, Muzeum Witolda Gombrowicza mieszczące się w dworze z 1914 r.).

Jednym z najważniejszych elementów krajobrazu kulturowego gminy jest miejscowość Jedlińsk. Zachowała ona rozplanowanie małomiasteczkowe z okresu, kiedy posiadała prawa miejskie (1530-1869). Układ urbanistyczny jest bliski rozplanowaniu późnośredniowiecznemu. Widoczny jest dwuczęściowy rynek, składający się z placu w formie zbliżonej do trapezu oraz zawężonej części rynku w formie ulicy wychodzącej z narożnika południowo- wschodniego i prowadzącej do zespołu kościelnego p.w. Ap. Piotra i Andrzeja. Podobnie siatka ulic, wychodzących z naroży rynku pochodzi z układu późnośredniowiecznego. Pewne zmiany przestrzenne mogły zaistnieć w związku z odbudową kościoła w poł. XVIII w. Tylko częściowo zachowała się małomiasteczkowa zabudowa pierzejowa: murowana, jedno- dwukondygnacyjna, kalenicowa ze skromnym detalem architektonicznym. Zasadniczo zachowana dawna zabudowa pochodzi z okresu 2 poł. XIX do poł. XX w. Poza tym występują przedwojenne pojedyncze domy drewniane.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Pierzeje przyrynkowe w Jedlińsku

Dom drewniany przy ul. Warszawskiej

Widok na kościół parafialny ze wschodniej części rynku

Dominantą tego układu jest dwuwieżowy, barokowy kościół parafialny p.w. św. Ap. Piotra i Andrzeja z 1645 r., usytuowany w zespole, na który składają się budynki (dzwonnica, plebania, brama i obiekty małej architektury). Świątynia jedlińska jest również najcenniejszym zabytkiem oraz główną dominantą widokową całego krajobrazu gminy Jedlińsk.

Innymi ważnymi ośrodkami kulturowymi są Wsola, Jankowice, Lisów. Występują tam zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz inne wartościowe obiekty. We Wsoli znajduje się wyremontowany pałac-willa z pięknym parkiem krajobrazowym. Mieści się w nim w/w muzeum Gombrowicza.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Ważnymi obiektami kulturowymi i przyrodniczymi są zespoły rezydencjonalne: zespół dworsko- parkowy w Piastowie, park podworski w Bierwcach, zespół dworsko parkowy w Klwatach, zespół dworsko- parkowy w Jedlance, park dworski w Piastowie.

Charakterystyczną cechą krajobrazu kulturowego gminy Jedlińsk jest znaczna liczba i różnorodność kapliczek, krzyży i figur przydrożnych, które uzupełniają dużą grupę obiektów sakralnych.

Nie występują zabytkowe obiekty przemysłowe. Ze względu na bardzo zły stan techniczny w 2011 r. został wyłączony z GEZ budynek gorzelni, usytuowany na terenie parku w Jedlance. Nie istnieje także wartościowa zabudowa wiejska.

Na terenie gminy zachowało się kilka obiektów (bunkrów) z czasów wojny, tworzących wraz z licznymi obiektami powojskowymi w gminie Jastrzębia niemiecki obóz szkoleniowy Lager Kruszyna z 1942 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.4. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków (rejestr /A/)

Miejscowość	obiekt	nr rejestru zabytków
Bierwce	Park, 3 ćw. XIX w.	nr rej.757 z 18.12.1957 r.
Jankowice	Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja, 1782-1787 r.	nr rej.487/A z 23.03.1957 r., nr rej. 387/A z 21.06.1967 r. nr rej.72/A z 09.03.1981 r.
Jedlanka	Park, 1 poł. XVIII w.	nr rej.758 z 18.12.1957 r. 351/A z 24.10.1986 r.
Jedlińsk	Kościół parafialny p.w. św. Ap. Piotra i Pawła, 1645 r., 1752 r. Dzwonnica kościelna, 1645 r. Brama kościelna, 2 poł. XVIII w.	nr rej.216 z 03.10.1956 r., 383 z 21.06.1967 r. oraz 75/A z 09.03.1981r.
	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki, 1798 r.	nr rej. 469/A z 05.11.1991 r.
Lisów	Kościół parafialny p.w. Nawiedzenia NMP, 1881 r.	nr rej. 241/A z 23.02.1984 r.
	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki, 1873 r.	nr rej. A-1281 z 16.12.2014 r.
Piastów	Zespół dworski , 2 poł. XVIII- XIX w.	nr rej.804/A z 28.10.1972 r. nr 138/A z 15.03.1982 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Dwór, 2 poł. XVIII w. Oficyna, XIX w. Wozownia, XIX w. 2 lamusy, 2 poł. XVIII w.	
	Park, XVIII/XIX w.	nr rej. 751/A z 19.12.1957 r. nr rej. 333 /A z 07.05.1986 r.
Wólka Klwatecka (ob. Klwaty)	Park, poł. XIX w.	nr rej.747 z 19.12.1957 r.
Wsola	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja, 1918-1930	nr rej. 279/A z 20.02.1985 r.
	Zespół pałacowo-parkowy Pałac, 1914 r. Park, 1 ćw. XX w.	nr rej. 845/A z 18.02.1975 r. nr rej. 207 /A z 14.04.1983 r.

Zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Zabytek nieruchomy wpisuje się do rejestru zabytków (art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.5. Zabytki nieruchome

Na terenie Gminy Jedlińsk znajduje się wiele cennych zabytków nieruchomych:

Bierwce, park podworski, 3 ćw. XIX w.

Park podworski o cechach parku krajobrazowego zachował się jedynie częściowo. W wyniku budowy szkoły, placu zabaw i boiska szkolnego przekształceniu uległ duży teren dawnego założenia. Najlepiej zachowała się część północna ze stawem. W sąsiedztwie budynku szkoły występują jedynie młode nasadzenia: kasztanowce, robinie, klony jesionolistne. Najpiękniejszy obszar parku posiada starodrzew. Widoczne są aleje grabowe. Spotkać można dęba i modrzew. Najwięcej rośnie grabów (ponad 100), wiązów (ponad 50), lip (ponad 30). Stan parku można określić na dostateczny.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Jankowice, kościół parafialny p.w. św. Mikołaja Bpa, 1782-1787.

Pierwotny kościół drewniany w Jankowicach istniał w 3 ćw. XV w. Obecna świątynia została wzniesiona w 1782 r. z fundacji Jana Sariusza Skórkowskiego, chorążego opoczyńskiego i kanonika łowickiego. Świątynię konsekrowano w 1787 r. W 1 poł. XIX w. stan kościoła z braku środków znacznie się pogorszył. Dopiero w 1858 r. został odnowiony. Następnie w 1876 r. przeprowadzono remont z inicjatywy ks. Marcina Radkowskiego. Kościół p.w. św. Mikołaja Bpa jest budynkiem murowanym z cegły, tynkowanym, na rzucie prostokąta z węższym, prostym prezbiterium oraz zakrystią od strony zachodu. Dach jest dwuspadowy, nad zakrystią pulpitowy. Nad fasadą wznosi się wysoka wieża na sygnaturkę. Fasada reprezentacyjna z centralnym płaskim ryzalitem w formie portyku z pilastrami tokańskimi i trójkątnym szczytem. Elewacje boczne symetrycznie podzielone ramowo. W fasadzie otwory okienne w obramieniach barokowych. Wnętrze jest jednonawowe, przykryte sufitem. W zakrystii sklepienie kolebkowe z lunetami. Ściany rozczłonkowane pilastrami. Chór muzyczny bogato zdobiony, wsparty na dwóch kolumnkach.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Nagrobek na cmentarzu przykościelnym

Jankowice, cmentarz parafialny, 2 poł. XIX w.

Cmentarz grzebalny w Jankowicach został założony w 2 poł. XIX w. Usytuowany jest przy drodze Jedlińsk- Jankowice, przed zabudową wsi. Kształt nekropolii nieregularny, zbliżony do rombu. Układ komunikacyjny obwodnicowy z główną alejką prowadzącą od bramy do kaplicy cmentarnej. Mur ogrodzenia ceglany. Brama w formie filarków zwieńczonych kulami. Na terenie cmentarza zachowało się kilkanaście historycznych nagrobków z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w. Najstarsza jest płyta nagrobna zmarłej w 1887 r. Klementyny z Osuchowskich Silnieckiej. Centralnie ustawiona kaplica cmentarna. Jest to budynek murowany z cegły, nietynkowany, na rzucie prostokąta, nakryty dachem dwuspadowym z wieżyczką na sygnaturkę w kalenicy. W elewacji frontowej portal dekoracyjny, zakończony półkolistą archiwoltą wspartą na filarach. W elewacjach bocznych fryz arkadowy, podgzymsowy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Jedlanka, park dworski, 1 poł. XVIII w.

Park dworski zachował się fragmentarycznie. Dawny układ został znacząco zatarty. Najbardziej zadrzewiona jest część południowa (na południe od dworu). Występuje ok. 19 gatunków drzew m.in.: grab, kasztanowiec, robinia akacyjowa, topola czarna, wiaz szypułkowy, świerk pospolity, jesion wyniosły. Najstarsze drzewa liczą ok. 200 lat.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Jedlińsk, zespół kościoła parafialnego p.w. św. Ap. Piotra i Pawła, 1645 r., 1752 r.

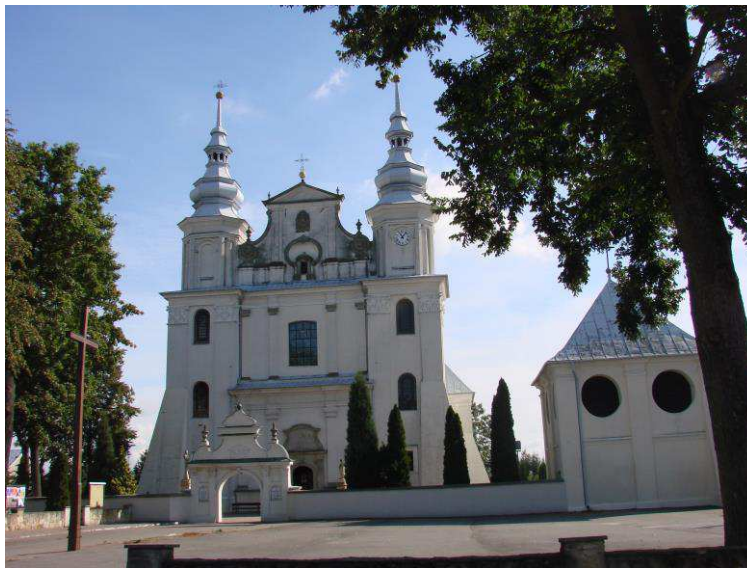
Pierwotny, drewniany kościół jedliński powstał w XVI w. z fundacji Mikołaja Jedlińskiego. W 1645 r. kasztelan sandomierski, Stanisław Witkowski, wnuk poety Jana Kochanowskiego, wybudował nowy, murowany kościół. Został on zniszczony w 1655 r. przez wojska szwedzkie. W 1752 r. biskup Andrzej Stanisław Załuski odbudował świątynię, Konsekracji dokonał biskup Józef Załuski. Informację tę umieszczono na tablicy nad głównym wejściem do kościoła. Budynek kościoła orientowany, murowany i otynkowany. Do korpusu nawowego, nakrytego dachem dwuspadowym od zachodu w narożach dwie prostokątne wieże w pierwszej kondygnacji, wieloboczne w drugiej zwieńczone kopulastymi hełmami. Prezbiterium, niewyodrębnione zamknięte wielobocznie (od wewnątrz półkolistie). Zbudowany jest na planie krzyża łacińskiego z jedną nawą główną, dwiema bocznymi kaplicami (w transepcie), zakrystią i prezbiterium w apsydzie. Fasada dwuwieżowa, dwukondygnacyjowa, trójdzielna rozczłonkowana pilastrami i zwieńczona szczytem pilastrowym flankowanym spływami wolutowymi i zwieńczonym przyczółkiem, z centralnie umieszczonym kartuszem herbowym Junoszy bpa Załuskiego, a pod spodem owalną niszą z latarnią na sygnaturkę. W partiach wieżowych u dołu pilastry korynckie w wielkim porządku, podparte w narożach szkarpami. W wyższej kondygnacji wież wnęki arkadowe z jońskimi kolumnkami. W wieży południowej zegar. Centralnie portal kamienny o formach rokokowych. W pierwszej kondygnacji występują pilastry tokańskie, w drugiej pilastry jońskie. Elewacje boczne o podziale ramowo-arkadowym, ściany kaplic ramowo-lizenowym. Nawa trzyprzęsłowa, prezbiterium dwuprzęsłowe. Nawa nakryta sufitem z fasetą. Ściany dwustrefowe z wydatnym belkowaniem, rozczłonkowanych parami pilastrów kompozytowych w dolnej części i tokańskich. Chór muzyczny wsparty na dwóch słupach. Kaplice otwarte do nawy arkadami, nakryte kopułami o rzucie owalnym na pendentywach. Kaplica północna o ściętych narożach z parami kolumnek jońskich. Kaplica południowa z tokańskimi kolumnami w narożach. Zachowały się fragmenty XVIII-wiecznej polichromii. Autorem obecnych malowideł ściennych jest Brzeziński z Radomia (1929 r.). W ciągu XIX i XX w. był wielokrotnie naprawiany i remontowany. Gruntowane prace miały miejsce w latach 1956-57, 1976-1979 oraz 1994-97.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Dzwonnica murowana z 1645 r., otynkowana, na rzucie prostokątna, dwukondygnacyjna nakryta dachem namiotowym. Elewacje opilastrowane z gzymsem kordonowym i dwoma, okrągłymi otworami z każdej strony. W dzwonnicy wiszą: dzwon poariański z 1619 r. i drugi z 1648 r. odlany w Gdańsku z herbami Jastrzębiec i Półkozic.

Brama kościelna z 2 poł. XVIII w., usytuowana na osi kościoła, murowana, zwieńczona szczytem wklęsło wypukłym ze splotami, zwieńczonym wazonami. Centralnie kartusz z herbem Jastrzębiec.

Jedlińsk, cmentarz parafialny, 1798 r.

Cmentarz grzebalny w Jedlińsku został założony w 1798 r. Po powiększeniu w 1982 r. ogólna powierzchnia wynosi ok. 2 ha. Usytuowany jest we wschodniej części miejscowości. Posiada kształt nieregularny, zbliżony do prostokąta z północną granicą biegnącą po łuku wzdłuż ulicy. Układ komunikacyjny kwaterowy z wyodrębnioną aleją główną biegnącą od bramy. Nekropolia ogrodzona jest murem kamiennym z bramą w formie dekoracyjnie ukształtowanych filarów. Na terenie cmentarza zachowało się ok. 100 zabytkowych nagrobków, z których najstarsze pochodzą z pocz. XIX w. Wiele z nich odznacza się wysokim poziomem wykonawstwa. Występują krzyże na cokołach, figury, płyty nagrobne, kolumny, krzyże na skałkach, obeliski, stele.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Klwy, park dworski, poł. XIX w.

Park wraz z dworem i zabudowaniami gospodarczymi zachował układ przestrzenny. Teren parku dzieli się na część zachodnią i wschodnią. W części wschodniej istnieje podłużny staw. Zachowała się aleja świerkowa od północy i fragment alei grabowej od południa. W granicy parku od wschodu przetrwał starodrzew. Występuje kilkanaście gatunków drzew. Najwięcej jest grabów, świerków i żywotników.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Lisów, kościół p.w. Nawiedzenia N.M.P., 1879-1881 r.

Pierwszy kościół drewniany w Lisowie został wystawiony przez dziedzica wsi Kiełczno w 1414 r. Kolejną drewnianą świątynię zbudował w 1644 r. Hieronim Piasecki, ówczesny dziedzic i starosta gierowski. W 1847 r. został rozebrany ze względu na jego bardzo zły stan. Obecny kościół zaprojektował Antoni Kacper Wąsowicz, budowniczy powiatu radomskiego. Fundamenty pod budynek założono 19 maja 1879 r. W tym samym roku wzniesiono częściowo mury. W roku następnym kościół przykryto dachem. W 1881 r. został poświęcony przez proboszcza Parafii Jedlińsk. Kościół podczas I wojny światowej został uszkodzony. W 1920 r. świątynię konsekrował bp Paweł Kubicki. Kościół usytuowany jest w północnej części wsi. Budynek murowany z cegły, otynkowany, orientowany. Jednonawowy, dwukondygnacyjny, prostokątny korpus przykryty trójspadowym dachem, ujęty od zachodu narożnymi, czworobocznymi, trójkondygnacyjnymi wieżami, nakrytymi kopułkami z prezbiterium niższym zamknięte półkoliście. Po obu stronach nawy zakrystia i kruchta boczna. Fasada jednoosiowa, dwuczęściowa. Centralnie wejście ujęte w arkadę z łukiem pełnym wspartym przez kolumnę i pilaster z każdej strony. Po bokach pilastry wspierające belkowanie z trójkątnym szczytem. Elewacje boczne, wieże, prezbiterium, zakrystia i kruchta boczna o układzie ramowym z pionową artykulacją pilastrów. Wnętrze trójprzęsłowe. Sklepienie żaglaste w nawie, konchowe w prezbiterium, w bocznych pomieszczeniach stropy płaskie. Chór trójboczny na słupach. Ściany dzielone pionowo filarami przyściennymi, dźwigającymi belkowanie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Lisów, cmentarz parafialny, 1873 r.

Cmentarz grzebalny w Lisowie został założony w 1873 r. w miejscu dawnego cmentarza cholerycznego. W 1924 r. został powiększony w stronę zachodnią. Usytuowany jest w północno- zachodniej części wsi. Kształt cmentarza jest zbliżony do prostokąta. Układ komunikacyjny jest obwodnicowy z wyodrębnioną aleją główną. Układ przestrzenny jest regularny i czytelny. Zachowało się kilka starych dębów od strony wschodniej. Ogrózenie jest proste, ceglane, ażurowe wzniesione po 1924 r., przebudowane w po wojnie. Na cmentarzu występuje kilkanaście historycznych nagrobków. Prezentują różne typy i formy: krzyż na cokole, stela, pień na skałce, płyta nagrobna, grobowiec, figura na skałce. Najstarsze zachowane nagrobki powstały w 4 ćw. XIX w.: nagrobek małżonków Janickich, oraz nagrobek rodziny Poterów. Głównie jednak pochodzą z 1 poł. XX w. Większość obiektów wykonano w piaskowcu, pojawia się też granit oraz odlewy. Na trzech obiektach znajdują się sygnatury wykonawcy: J. Staniszewskiego z Radomia. Na cmentarzu pochowani są m.in. tutejsi proboszczowie (m.in. ks. Ignacy Jaworski, ks. Karol Zasada, ks. Jan Buciorski, ks. Jan Klimkowski), właściciele ziemscy w Bierwcach i Bartodziejach (na podstawie decyzji wpisu do rejestru zabytków cmentarza parafialnego w Lisowie).

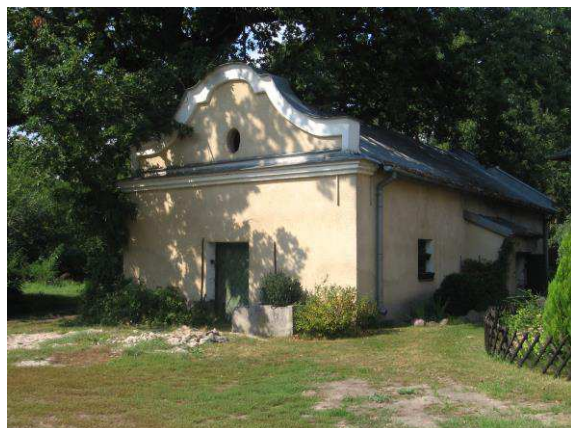

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Piastów, Zespół dworsko- parkowy, 2 poł. XVIII- XIX w.,

Założenie dworskie powstało w XVIII w., kiedy właścicielem Piastowa był Feliks Sołtyk, starostwa zwinogrodzki. W XIX w. dwór został przebudowany. Wtedy wzniesiono również oficyny oraz stajnię z wozownią. Zabudowania stworzyły półokrąg wokół owalnego gazonu. Budynek dworu jest parterowy, nakryty dwuspadowym, dachem z gankiem wejściowym, flankowany dwoma niewielkimi dobudówkami. Po jego obu stronach ukośnie usytuowane dwa lamusy, pochodzące z XVIII w. ozdobione barokowymi, falistymi szczytami. Jedna z zachowanych oficyn parterowa, na planie prostokąta, nakryta dachem dwuspadowym, ogzymosowana z zabudowanym gankiem wejściowym. Od zachodu murowana wozownia na planie wydłużonego prostokąta, nakryta dachem dwuspadowym ze świetlikami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Dwór

Lamus (lewy)

Oficyna

Wozownia

Park typu krajobrazowego składa się z powierzchni zadrzewionej, trawiastej i stawów. Założony został na przełomie XVIII i XIX w. W części południowej oddzielonej od pozostałej części j drogą dojazdową do dworu, zachował się staw. Występuje duża liczba lip, kasztanowców i jesionów. Dawne alejki zarośnięte. Przy drodze w sąsiedztwie dworu pozostałości dawnego sadu i warzywnika. Przed budynkiem dworu znajduje się gazon. W sąsiedztwie zabudowań dworskich występują drzewa ozdobne: świerki srebrzyste, jesiony. Za zabudowaniami dworskimi obniżenie terenu z kolejnym stawem. Wokół niego rosną klony i kasztanowce. Dalej na północ duży teren parku z największym stawem i śladami dawnych alejek. Tutaj występuje najstarszy drzewostan sosnowo- dębowy. Zachował się fragment alei lipowej biegnącej ku wschodowi. Teren parku zachwaszczony. Dużo samosiejek. Stawy zanieczyszczone.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Wsola, zespół pałacowo- parkowy, 1 ćw. XX w.

Budynek pałacu został wzniesiony przed 1914 r., na planie zbliżonym do kwadratu, piętrowy, nakryty dachem łamanym. Od strony ogrodu część parterowa z tarasem. Z wielobocznym aneksem od w narożniku. Główne wejście poprzedzone eliptycznym portykiem z czterema kolumnami wspierającymi balkon. Otwory okienne ozdobnie obramione. Centralnie nad wejściem budynek zwieńczony trójkątnym naczółkiem z płaskorzeźbionym przedstawieniem aniołów dmących w trąby.

Park został założony w poł. XIX w. Układ założenia oraz drzewostan zachował się w dużej części. Występują świerki pospolite, klony jesionolistne, wierzby białe, olsze czarne, morwy białe. Wspaniale prezentuje się aleja brzożowo- olszowa.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Wsola cmentarz parafialny, 1 poł. XIX w.,

Cmentarz grzebalny we Wsoli założono w 1 poł. XIX w. Usytuowany jest na zachód od kościoła parafialnego p.w. św. Bartłomieja we Wsoli, pod drugiej stronie drogi krajowej E-7. Posiada kształt nieregularny oraz układ komunikacyjny kwaterowy. Ogrodzony jest murem ceglany. Brama składa się z prostokątnych filarów. Na terenie cmentarza zlokalizowanych jest ok. 40 historycznych nagrobków powstałych do poł. XX w. Najstarsze obiekty pochodzą z lat 40-tych XIX w. Nagrobki prezentują różne typy: kapliczka słupowa z latarnią, grobowiec, krzyż na cokole, figura na grobowcu, płyta nagrobna. W większości wykonane są z piaskowca. Starodrzew cmentarny nie występuje.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.6. Obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne

Na terenie gminy występuje wiele kapliczek, krzyży i figur przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu nie tylko regionu radomskiego, ale i przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami. Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny a nawet odstrasżający. Najczęściej wybierano lokalizację w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi, mostach, a bardziej osobiste przed domami. Na terenie gminy Jedlińsk występują różne typy: krzyż, krzyże na cokole, figury, kapliczki w formie krzyża na cokole, kapliczki segmentowe, filarowe, słupowa. Najstarsze obiekty pochodzą z XVIII w.

Charakterystyczną grupę stanowią figury św. Jana Nepomucena związane rzeką Radomką i Tymianką. Są to: Nepomuki w Brodzie, Piastowie, Jankowicach i Jedlińsku. Najstarsza figura św. Jana Nepomucena w Jedlińsku powstała w poł. XVIII w.

Najwięcej jest kapliczek w formie krzyża na cokole i krzyży przydrożnych. Najciekawszymi są obiekty usytuowane w Jedlińsku: Krzyż na cokole fundacji K. i J. Salewskich 1885 r. oraz krzyż z fundacji M. Wolskiej z 1893 r. na placu przykościelnym

Warto wspomnieć o figurze św. Tekli, usytuowanej w Wielogórze, nieczęsto spotykanej jako figura przydrożna w regionie radomskim

Interesującym obiektem jest krzyż drewniany z 1 poł. XX w. o charakterze ludowym z symbolami arma christi.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej z 1884 r. oraz rzeźba Chrystusa na Krzyżu z 1893 r., usytuowane na placu kościelnym kościoła parafialnego p.w. św. Ap. Piotra i Andrzeja w Jedlińsku zostały wpisane do rejestru zabytków pod nr rej. **110/B/95** z dnia 16.02.1995 r.

Figura św. Wawrzyńca z 1752 r. usytuowana na skwerze przy placu rynkowym w pobliżu kościoła parafialnego w Jedlińsku, została wpisana do rejestru zabytków pod nr rej. **68/B/92** z dnia 09.11.1992 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Figura św. Floriana usytuowana przy ul. św. Wojciecha w Jedlińsku została wpisana do rejestru zabytków pod nr rej. **69/B/92** z dnia 16.11.1992 r.

Figura św. Jana Nepomucena, usytuowana nad rzeką Tymianką w Jedlińsku, została wpisana do rejestru zabytków pod nr rej. **67/B/92** z dnia 02.11.1992 r.

Kapliczka z figurą św. Nepomucena z XIX w., usytuowana pobliżu wejścia na cmentarz parafialny we Wsoli została wpisana do rejestru zabytków pod nr rej. **111/B/95** z dnia 17.02.1995 r.

Kapliczki, krzyże i figury przydroże z terenu gminy Jedlińsk opisane są w opracowaniu „Perły i perełki architektury gminy Jedlińsk” B. Cieślak.

Figura św. Jana Nepomucena w Brodzie

Figura św. Jana Nepomucena w Jankowicach

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Krzyż przydrożny fundacji Salewskich w Jedlińsku

Figura św. Wawrzyńca w Jedlińsku

Figura św. Tekli w Wielogórze

Drewniany krzyż w Bierwcah

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.7. Zabytki ruchome.

Zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 ustawy z 23 lipca 2003 r.- tekst jednolity: Dz. U. 2014 r., poz. 1446. z późn zm.).

Na podstawie art. 10 ust. 1 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku ruchomego. Po uprawomocnieniu się decyzji nadawany jest numer rejestru z literką „B”. Do rejestru zabytków ruchomych wpisywane są także nie wymieniane w ustawie obiekty, których „ruchomość” jest problematyczna. Są to mające wartość artystyczną detale architektoniczne czy dekoracje architektoniczne (polichromie, sztukaterie), stałe połączone z podłożem elementy wyposażenia wnętrz (różnego rodzaju struktury ołtarzowe, epitafia, kominki, piece) oraz elementy tzw. małej architektury (rzeźby ogrodowe, wodotryski, niekubaturowe kapliczki, krzyże przydrożne czy nagrobki cmentarne).

W kościele parafialnym p.w. Apostołów Piotra i Andrzeja w Jedlińsku znajdują się 84 zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków- nr rej. **89/B/94** z dnia 23.05.1994 r. (14 obiektów), nr rej. **66/B/92** z dnia 22.10.1992 r. (70 obiektów).

Świątynia Jedlińska posiada bogate wyposażenie i wystrój barokowy. Ołtarz główny, architektoniczny, polichromowany z bogato zdobionym tabernakulum i obrazem Chrystusa powołującego Piotra i Andrzeja, aut. Tadeusza Konicza, sprowadzonego przez bpa Załuskiego. Polichromia nastawy ołtarza i obramień okiennych w prezbiterium pochodzi z 2 poł. XVIII w. Ołtarz w kaplicy ptn. pochodzi z XVIII w, drugi w kaplicy ptd. z XVII w. W świątyni znajduje się liczna grupa obrazów XVII-wiecznych (św. Roch, św. Jacek), chrzcielnica i z XVII w., detal architektoniczny z czasu odbudowy kościoła w 1752 r. (portal kamienny, kapitele, tablica inskrypcyjna na fasadzie, dekoracje elewacji wież). Organy jedlińskie zostały zbudowane w 1909 r. Na ścianach umieszczone są epitafia: Marcina Porczyńskiego, z 1800 r. Tekli z Krzywickich Kosickiej z 1815 r., Kajetana Rudawskiego z 1821 r. W świątyni zachował się znaczny zbiór dawnych naczyń i szat liturgicznych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Ołtarz główny

Ambona

Prezbiterium

Chrzcielnica

W kościele parafialnym p.w. Nawiedzenia NMP w Lisowie znajduje się 13 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków- nr rej. **166/B/97** z dnia 26.08.1997 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Wyposażenie kościoła pochodzi głównie z XVIII w. Najstarszym zabytkiem jest ornat brokatowy z XVI w. Cennymi obiektami są naczynia liturgiczne, rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego o cechach ludowych. Ołtarze powstały w po 1880 r.

W kościele parafialnym p.w. św. Bartłomieja we Wsoli znajdują się 43 zabytki ruchome wpisanych do rejestru zabytków- nr rej. **144/B/96** z dnia 09.05.1996 r. (organy z 1887 r.), nr rej. 61/B/92 z dnia 21.09.1992 r. (rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego z XV/XVI w.- przechowywana jest w depozycie Muzeum Diecezjalnego w Sandomierzu), nr rej. **60/B/92** (41 obiektów).

W świątyni znajduje się wiele rodzajów zabytków: obrazy rzeźby, naczynia liturgiczne, szaty, liturgiczne, meble, epitafia, feretrony, litografie. Większość z nich pochodzi z XIX w. Najstarszymi i najcenniejszymi obiektami są: obraz przedstawiający św. Bartłomieja z 2 poł. XVIII w., rzeźby św. Piotra i Pawła z XVIII w. oraz grupa ornatów barokowych. Na uwagę zasługują liczne i ozdobne epitafia min. Józefa Sołtyka z 1803 r.

Obraz św. Bartłomieja

Rzeźba św. Piotra

Na terenie cmentarza przykościelnego znajdują się dwa nagrobki wpisane do rejestru zabytków (nr rej. j.w.): nagrobek Wojciecha Beliny Węgierskiego z ok. 1833 r. (Figura MB Niepokalanie Poczętej na cokole) oraz nagrobek NN w formie obelisku z herbem.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.8. Zabytki archeologiczne

W obrębie gminy Jedlińsk w ramach realizacji programu prospekcji terenowej Archeologiczne Zdjęcie Polski zewidencjonowano łącznie 68 stanowisk archeologicznych (na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2014 dla Gminy Jedlińsk). Szczegółowa lokalizacja stanowisk archeologicznych dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura Radom. Na terenie gminy brak stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Jedlińsk posiadają zróżnicowany charakter i chronologie.

Najstarsze ślady osadnictwa pradziejowego na terenie gminy Jedlińsk pochodzą z epoki schyłkowego paleolitu i mezolitu. Pozostałości bytności grup ludzkich z tego okresu odnaleziono w miejscowościach Jedlińsk stan.1, Jeziorno stan.1, Nowa Wola stan.1, Płasków stan. 2,3,4,5,6. Znaleźiska te reprezentowane są przez wyroby krzemienne i wiążą się z okresowymi obozowiskami społeczności kultury świderskiej i janisławickiej. Kolejny okres w pradziejach, gdzie zarejestrowano na tym terenie materialne relikty osadnicze związany jest z epoką neolitu(Jedlanka stan.1,2, Jedlanka-Kępy stan.1, Piastów-Poręba stan.1,Zawady Stare stan.1- kultura pucharów lejkowatych, Jeziorno stan.4 – kultura amfor kulistych, Klwaty stan.2) i epoką brązu (Jedlanka – Czarna Rola stan.1-kultura trzciniecka, Józefów stan.1,Klwaty stan.2, Piastów stan.1, Piastów stan.2-kultura łużycka, Piastów-Gózddek stan.6, Zawady Nowe stan.2- kultura mierzanowicka, Zawady Stare stan.1).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Krzemienne artefakty z terenu gm. Jedlińsk
(udostępnienie Muzeum im. J. Malczewskiego w Radomiu)

Niezwykle interesująco reprezentowany jest okres halsztacki związany z wczesną epoką żelaza (Jankowice stan.2,4,5,6, Jankowice-Kolonia stan.1, Ludwików stan.3, Piastów-Gózddek stan.1,3,5,7) , a także z okresem rzymskim(Gutów-Bród stan.1, Jankowice stan.4, Ludwików stan.1,2). Okres średniowieczny związany jest głównie ze stanowiskami (Jankowice stan.1-dwór obronny na kopcu, Jankowice stan.4,5, Jankowice-Kolonia stan.2, Klwaty stan.2, Piaseczno stan.1, Płasków stan.1). Do znalezisk pochodzących z okresu nowożytnego, należą przede wszystkim stanowiska (Boża Wola stan.1, Jankowice stan.2, Jankowice 4,5,6, Jedlińsk stan.2, Klwaty stan.4, Wierzchowiny stan.1). Z literatury przedmiotu znane jest także sepulkralne stanowisko archeologiczne z miejscowości Wola Bierwiecka pochodzące z okresu wczesnego średniowiecza. Stanowisko to zostało odkryte w okresie międzywojennym i związane jest z dość ciekawymi artefaktami pozyskanymi w czasie nieregularnych badań prowadzonych z upoważnienia Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Na terenie gminy Jedlińsk odnotować należy istnienie obiektu o tzw. własnej formie krajobrazowej:

Jankowice stan.1 AZP 72-66/46 – dwór obronny na kopcu

Wspomniane założenie w postaci kopca ziemnego znajduje się przy kościele parafialnym (od strony zachodniej) w Jankowicach. Obecnie ma kształt owalny zbliżony do prostokąta o łącznej powierzchni ok. 1 ha. Otoczone jest od północy i północnego wschodu mokrą fosą o szerokości od 7,5- 12 m. W trakcie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

sondażowych badań archeologicznych prowadzonych w latach 70 przez Pracownię Konserwacji Zabytków (PP PKZ) oddział w Łodzi, stwierdzono istnienie na omawianym terenie istnienia dworu obronnego wzniesionego w okresie późno średniowiecznym lub na początku okresu nowożytnego, przebudowywanego w wiekach późniejszych. W wieku XVIII stanowił część folwarku z założeniem parkowym.

Jankowice. Relikty ziemnego założenia obronnego tzw. dworu na kopcu w tle współczesna zabudowa siedliskowa.

5.9. Zabytki w zbiorach muzealnych.

Na terenie gminy Jedlińsk prowadzi działalność Muzeum im. Witolda Gombrowicza we Wsoli (oddział Muzeum Literatury w Warszawie). Jest to typowe muzeum biograficzne poświęcone pisarzowi Witoldowi Gombrowiczowi. Placówka ta prezentuje zbiory dotyczące twórczości pisarza. Realizuje także projekty o formie oświatowo-kulturalnej (koncerty, wieczory poetyckie, prelekcje literackie, promocje książek). Na wystawie zlokalizowanej w zabytkowym dworku z pocz. XX w. . można obejrzeć m.in. pamiątki związane z Witoldem Gombrowiczem w tym rzeczy osobiste takie jak krawaty, fajki, laski, okulary, wieczne pióro, maszynę do pisania czy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

elementy umeblowania. Oprócz tego na ekspozycji zaprezentowano zbiór różnorodnej dokumentacji w tym autorskie listy, rękopisy i fotografie.

Fragment ekspozycji Muzeum im. W. Gombrowicza we Wsoli

Fot. Anna Kowalska / Muzeum Literatury w Warszawie

W placówkach szkolnych w Bierwcach i Wsoli funkcjonują tzw. izby regionalne gromadzące zabytkowe eksponaty posiadające głównie charakter etnograficzno-historyczny.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Izba regionalna we Wsoli

Izba regionalna w Bierwcach

<http://www.razemdlaradomki.pl>

Wymieniając zabytki w zbiorach muzealnych trzeba wspomnieć o eksponatach związanych z nieistniejącym obecnie Muzeum Ziemi Jedlińskiej im. ks. Jana Kłoczkowskiego założonym z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Ziemi Jedlińskiej. Zbiory te przedstawiają interesującą kolekcję eksponatów dokumentujących materialną historię i kulturę Jedlińska, a także okolicznych miejscowości.

5.10. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne na terenie gminy Jedlińsk kształtuje się przede wszystkim wokół tradycji lokalnego święta Kusaków obchodzonych w ostatni wtorek karnawału przed środą popielcową. Kusakom nierozdzielnie towarzyszy obrzęd tzw. „ścięcia śmierci”. Unikalny w Polsce i Europie obrzęd ludowy, kultywowany najprawdopodobniej na pamiątkę „prawa miecza”, które Jedlińsk otrzymał przy lokacji miasta. Pierwsza wzmianka o obrzędzie pojawiła się w 1860 r. w warszawskiej Gazecie Codziennej. Był to przedruk listu księdza Jana Kłoczkowskiego, ówczesnego proboszcza parafii w Jedlińsku, który opisuje zapustne widowisko. Początki tego zwyczaju kulturowego mają genezę o wiele wcześniejszą, sięgającą nawet okresu XVI lub XVII w. Zwyczaj ten

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

utożsamia się czasami ze zjawiskiem niszczenia (ścinania, topienia bądź palenia kukieł uosabiających zimę).

Zdj. Widowisko obrzędu „Ścięcie śmierci” w Jedlińsku.

<http://ck.jedlinsk.pl/galeria>

W czasie trwania obrzędu Kusaków organizowane są także występy zespołów i kapel ludowo-biesiadnych pochodzących z terenu gminy. Grupy te podtrzymują lokalną tradycję folklorystyczną, pielęgnując jednocześnie regionalną tożsamość. Ubogacają swymi występami różnego rodzaju imprezy kulturalne w tym wyżej omawianą, prezentując repertuar ludowych pieśni i przyśpiewek. Wśród miejscowych zespołów śpiewaczych możemy wymienić m.in. zespół „Czerwona Jarzębina”, „Czerwone Korale”, „Ludwiczanki” z kapelą Henryka Gwizdały, „Wólczanki” z Panem Piotrem Foktem, „Klub Seniora” z Jedlińska z Panem Błażem Kapustą.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.11. Miejsca Pamięci Narodowej.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1h ustawa z 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity: Dz. U. 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.) opiece i ochronie podlegają miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Miejscem Pamięci Narodowej może być:

1/ grób lub cmentarz wojenny

2/ nieruchomość lub obiekt budowlany albo jego pozostałości, upamiętniające postaci lub wydarzenia znaczące dla Narodu i Państwa Polskiego, a w szczególności pomnik, krzyż przydrożny, kapliczka, kopiec;

3) inny obiekt lub przedmiot związany z wydarzeniami lub postaciami znaczącymi

dla dziedzictwa Narodu i Państwa Polskiego, a w szczególności tablica pamiątkowa.

Działania koordynacyjne i inicjujące w zakresie upamiętniania historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski prowadzi Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (ROPWiM). Zgodnie z ustawą z dnia 21 stycznia 1988 r. o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa (Dz. U. z dnia 28 stycznia 1988 r.) do zadań Rady należy w szczególności:

- sprawowanie opieki nad miejscami walk i męczeństwa oraz trwałe upamiętnianie związanych z tymi miejscami faktów, wydarzeń i postaci,
- inspirowanie oraz współdziałanie w organizowaniu obchodów, uroczystości, przedsięwzięć wydawniczych i wystawienniczych, a także popularyzowanie - za pomocą środków masowego przekazywania - miejsc, wydarzeń i postaci historycznych związanych z walkami i męczeństwem,
- ocenianie stanu opieki nad miejscami i trwałymi obiektami pamięci narodowej, a w szczególności nad pomnikami, cmentarzami i mogiłami wojennymi oraz walk narodowo-wyzwoleńczych, cmentarzami ofiar hitlerowskiego i sowieckiego terroru, muzeami walk i martyrologii, a także izbami pamięci narodowej,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- sprawowanie funkcji opiniodawczej i opiekuńczej wobec muzeów walk i męczeństwa, a w szczególności: w Oświęcimiu-Brzezince, na Majdanku, w Sztutowie, w Łambinowicach, w Żabikowie, w Rogoźnicy, w Treblince i Radogoszczy,
- opiniowanie pod względem historycznym i artystycznym wniosków o trwałe upamiętnienie miejsc wydarzeń historycznych, a także wybitnych postaci związanych z dziejami walk i męczeństwa.

ROPWiM w zakresie sprawowania opieki nad miejscami pamięci narodowej rozumianych jako pomniki i wszelkiego rodzaju upamiętnienia współpracuje z władzami samorządowymi w oparciu o pkt 13 art. 18 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 446).

Na terenie Gminy Jedlińsk znajdują się niżej wymienione Miejsca Pamięci Narodowej:

- Jedlińsk- cmentarz grzebalny

mogiła indywidualna nieznanego żołnierza Wojska Polskiego z 1939 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

mogiła zbiorowa nieznanego żołnierza Wojska Polskiego z 1939 r.

mogiła zbiorowa żołnierzy Wojska Polskiego z 1939 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- Jedlińsk, ul. Targowa- mogiła zbiorowa z 1809 r.

- Jedlińsk- Rynek- pomnik upamiętniający żołnierzy AK i innych organizacji niepodległościowych, którzy oddali życie za ojczyznę w latach 1939-1956

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Jedlińsk - ul. św. Wojciecha 2. Na placu przykościelnym- pomnik ku czci żołnierzy Armii Krajowej, k. XX w.

Romanów- Pomnik ku czci ofiar II wojny światowej, 2009 r.

Wsola- cmentarz grzebalny – mogiła zbiorowa z 1939 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5.12. Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Jedlińsk.

Zgodnie z art. 21 w/w ustawy podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Według rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661) GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku.

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	2. Czas powstania		4. Adres	
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym				
5. Przynależność administracyjna				
województwo				
powiat				
gmina				
6. Formy ochrony				
7. Opracowanie karty adresowej (autor, data i podpis)				

Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Na podstawie nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. (Dz. U. 2010 r. nr 75 poz. 474), która weszła w życie 5 czerwca 2010 r. (art. 7) określone zostały zabytki, które powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków.

Są to zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków,
- znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zabytki nieruchome wyznaczone przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zweryfikowana gminna ewidencja zabytków nie jest zamknięta i może być zwiększana zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Aktualnie w gminnej ewidencji zabytków znajduje się:

Kościóły	- 5
Dwory	- 4
Parki	- 5
Cmentarze	- 5
Kapliczki	-59
Miejsca Pamięci Narodowej	- 8
Kaplice	- 2
Budynki folwarczne	-4
Inne obiekty sakralne	-4

W sumie: **96 obiektów**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Radomiu. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku prac nie wymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6. STAN ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA ZABYTEKÓW ORAZ RODZAJE ZAGROŻEŃ.

Zabytki w gminie Jedlińsk ze względu na ich stan zachowania można podzielić na trzy grupy. W pierwszej należy wymienić obiekty, które nie wymagają większych prac remontowych, konserwatorskich czy rewitalizacyjnych, a jedynie bieżące naprawy m.in.:

- zespół kościelny p.w. św. Ap. Piotra i Andrzeja w Jedlińsku,
- zespół dworsko- parkowy we Wsoli (Muzeum Witolda Gombrowicza),
- kościół parafialny w Jankowicach,
- kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja we Wsoli,
- zespół dworsko- parkowy w Jedlance,
- kaplica cmentarna w Jankowicach,
- cmentarz wraz z kaplicą w Piasecznie,
- zespół dworsko- parkowy w Klwatach.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

W drugiej grupy umieszczone zostały obiekty, które wymagają bieżących napraw czy częściowych prac remontowych (ewentualnie konserwatorskich), przede wszystkim:

- budynki wchodzące w skład zespołu dworsko- parkowego w Piastowie (dwór, lamusy XVIII- wieczne),
- park w Bierwcach, wymagający przeprowadzenia większych prac porządkowych oraz rewitalizacyjnych poprzez nowe nasadzenia i wytyczenie alejek.
- nagrobki zabytkowe zlokalizowane na cmentarzach we Wsoli, Jankowicach, jedlińsku oraz Lisowie (potrzebne są prace zabezpieczające lub konserwatorskie)

W najgorszym stanie znajdują się:

- kościół parafialny w Lisowie, który wymaga gruntowych prac remontowych (remont elewacji, wykonanie izolacji),
- wozownia w zespole dworsko- parkowym w Piastowie (występują ubytki w obróbkach, blacharskich, problemy z zawilgoceniem, nieszczelny dach),
- park dworski w Piastowie (wymaga kompleksowych prac pielęgnacyjnych i rewitalizacyjnych. Obecnie park jest zarośnięty samosiejkami, stawy są zanieczyszczone, częściowo zatarty jest układ komunikacyjny),
- figury przedstawiające św. Jana Nepomucena w Brodzie, Piastowie (pilnie wymagają przeprowadzenia kompleksowych prac konserwatorskich ze względu na silną korozję kamienia).

Miejsca pamięci narodowej są na bieżąco porządkowane i odnawiane. Obiekty małej architektury (kapliczki, krzyże i figury przydrożne) zasadniczo znajdują się w dobrym lub dostatecznym stanie zachowania, dzięki opiece społeczności lokalnych.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że najcenniejsze zabytki, usytuowane na terenie Gminy Jedlińsk są w dobrej kondycji techniczno- materiałowej i estetycznej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

7. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2010-2014.

W poprzednich latach w gminie Jedlińsk przeprowadzono wiele działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków jak i wypromowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego:

- przeprowadzono prace konserwatorskie przy zabytkowych figurach wpisanych do rejestru zabytków fundacji ks. bpa Stanisława A. Załuskiego znajdujących się w miejscowości Jedlińsk (św. Jan Nepomucen, św. Florian, św. Wawrzyniec).
- utworzono izbę regionalną przy Zespole Szkół Publicznych we Wsoli.
- utworzono izbę regionalną przy Publicznej Szkole Podstawowej w Bierwcach.
- powstała publikacja związana z historią i kulturą materialną gm. Jedlińsk (Sebastian Piątkowski - „Jedlińsk – Monografia historyczna miejscowości i jej okolic”, Jedlińsk i okolice: w fotografii Piotra Skrzypczaka, Osiej Dariusz - Jedlińskie wędrówki
- został wydany przewodnik turystyczny opisującego kompleksowo kapliczki, krzyże i figury gm. Jedlińsk (Bożena Cieślak- „Perły i perełki architektury gminy Jedlińsk, Jedlińsk 2009).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy oraz krajobrazu kulturowego gminy została wykonana w oparciu o wizje lokalne w terenie, przegląd dostępnej literatury oraz dokumentów gminnych, dokumentacji konserwatorskiej znajdującej się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Radomiu i informacji uzyskanych w gminie.

Mocne Strony	Słabe Strony
<p>Tereny nieprzekształcone, czyste powietrze, brak przemysłu, brak obiektów wielkogabarytowych.</p> <p>Dobre połączenia drogowe: droga ekspresowa nr 7 Gdańsk- Warszawa- Radom- Kraków.</p> <p>Sąsiedztwo dużego miasta (Radomia), ok. 10 km.</p> <p>Występowanie szlaków turystycznych.</p> <p>Działalność Lokalnej grupy Działania „Razem dla Radomki” i innych organizacji społecznych.</p> <p>Duża liczba zabytków figurujących w gminnej ewidencji zabytków oraz innych nie objętych ochroną konserwatorską.</p> <p>Występowanie obiektów zabytkowych i historycznych o wartościach ponadregionalnych.</p> <p>Opieka społeczności lokalnych nad krzyżami i kapliczkami przydrożnymi.</p> <p>Funkcjonowanie placówki muzealnej (Muzeum Gombrowicza we Wsoli).</p> <p>Organizowanie regionalnych imprez kulturalnych (np. „Jedlińskie Kusaki”).</p> <p>Wydanie publikacji dot. historii gminy Jedlińsk i zabytków gminnych.</p>	<p>Brak oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków (objętych ochroną prawną).</p> <p>Brak dotowania prac przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.</p> <p>Prowadzenie w niewystarczającym stopniu prac remontowych i konserwatorskich.</p> <p>Występowanie zabytków, będących w złym stanie zachowania.</p> <p>Brak obszarów przyrodniczych chronionych prawnie.</p> <p>Brak skutecznej ochrony konserwatorskiej odnośnie historycznego układu przestrzennego dawnego miasta Jedlińsk (brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego),</p> <p>Brak terenów przyrodniczych o walorach ponadregionalnych.</p>

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

<p>Wykorzystywanie zewnętrznych środków finansowych odnośnie prac przy zabytkach lub rozwoju infrastruktury turystycznej (remont kościoła parafialnego w Jedlińsku, utworzenie Muzeum Gombrowicza we Wsoli).</p>	
Szanse	Zagrożenia
<p>Podejmowanie działań administracyjnych na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków.</p> <p>Włączanie kolejnych zabytków do gminnej ewidencji zabytków.</p> <p>Zwiększenie ruchu turystycznego związanego z zabytkami, zlokalizowanymi na terenie gminy (głównie rowerowego).</p> <p>Poprawa infrastruktury turystycznej.</p> <p>Możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne na projekty związane z kulturą i turystyką.</p> <p>Inicjowanie lokalnych działań na rzecz opieki nad zabytkami.</p> <p>Dalszy wzrost świadomości kulturowej wśród mieszkańców gminy Jedlińsk.</p> <p>Zachowanie czystego środowiska przyrodniczego oraz wartościowego krajobrazu kulturowego gminy Jedlińsk.</p>	<p>Postępująca degradacja części zabytków. Brak działań remontowych i porządkowych.</p> <p>Prowadzenie prac remontowych w sposób niezgodny ze standardami konserwatorskimi i budowlanymi.</p> <p>Negatywny wpływ na krajobraz kulturowy zabudowy przemysłowej działek usytuowanych wzdłuż drogi krajowej nr 7.</p> <p>Występowanie zagrożeń zewnętrznych: pożary, powódzie.</p> <p>Niewystarczające działania dotyczące pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Brak środków finansowych własnych na realizację działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami</p>

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

9. Założenia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Uwzględniając cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w wyniku dokonanej kompleksowej analizy stanu dziedzictwa kulturowego w Gminie Jedlińsk w oparciu o inne dokumenty strategiczne utworzone na poziomie gminy zostały sformułowane następujące priorytety w perspektywie wieloletniej, kierunki i działania w perspektywie 4 letniej.

Priorytet 1.	
Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Działania
1.Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków.	1.Włączanie do GEZ nowych obiektów zabytkowych, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, figury, krzyże przydrożne, obiekty architektury itp.
	2. Wyłączanie z GEZ w przypadku np. zniszczenia zabytku, utraty wartości zabytkowych i wydawanie stosownych uchwał w tych sprawach.
	3. Udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków mieszkańcom gminy oraz tekstu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
2. Monitorowanie stanu zachowania obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stanu prawnego dotyczącego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	4. Wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (znajomość przepisów prawa, współpraca z pracownikami urzędu konserwatorskiego, wiedza na temat zasobów zabytkowych gminy, itp.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	<p>5. Dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego.</p> <p>6. Współpraca z Urzędem konserwatorskim, Starostwem Powiatowym i innymi urzędami i instytucjami zajmującymi się ochroną zabytków.</p>
Priorytet 2	
Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego.	
Kierunki	Działania
<p>1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.</p>	<p>1. Przygotowanie gminnego mechanizmu finansowego mającego na celu dofinansowanie prac przy zabytkach, będących własnością osób prywatnych, organizacji pozarządowych czy wspólnot, na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.</p>
	<p>2. Podjęcie we współpracy z właścicielami, organizacjami pozarządowymi i urzędem konserwatorskim działań administracyjnych mających na celu prowadzenie prac remontowych i porządkowych:</p> <ul style="list-style-type: none">- przeprowadzenie kompleksowych prac konserwatorsko-remontowych kościoła p.w. Nawiedzenia N.M.P. w Lisowie wpisanego do rejestru zabytków.- prace remontowo-konserwatorskie zabytkowego drewnianego krzyża w miejscowości Bierwce (obiekt o bogatej stylistyce ornamentacyjnej - symbolika męki pańskiej).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	3. Prace rewitalizacyjne zabytkowego założenia parkowego (wpis do rejestru zabytków) w Bierwcach.
	4. Bieżąca opieka nad miejscami pamięci narodowej oraz m.in. - uporządkowanie mogił nieznanego żołnierza zlokalizowanych na cmentarzu w Jedlińsku znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków.
2. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	6. Otoczenie ochroną administracyjno-prawną reliktywów założenia obronnego w miejscowości Jankowice.
	7. Walka z samowolami budowlanymi.
	8. Podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska.
3. Ochrona wartości przestrzennych	9. Włączenie zagadnienia ochrony historycznego układu przestrzennego dawnego miasta Jedlińsk do dokumentów planistycznych zagospodarowania przestrzennego.
	10. Aktualizacja Studium Uwarunkowań Przestrzennych i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego
	11. Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych miejscowości Wsola i Jedlińsk..
Priorytet 3	
Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Działania
1. Promowanie dziedzictwa kulturowego gminy.	1. Reaktywacja Muzeum Regionalnego im. Jana Kłoczkowskiego w Jedlińsku.
	2. Propagowanie działań mających na celu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	zachowanie tradycji ludowych i obrzędów.
	3. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy
	4. Wspieranie i inicjowanie konkursów, wystaw, praktyk odnośnie zabytków występujących na terenie powiatu- środki własne, zewnętrzne- współpraca z gminami, właścicielami zabytków, organizacjami społecznymi, instytucjami kultury, osobami prywatnymi;
2. Edukacja w zakresie wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.	5. Kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez wspieranie istniejących i powstających organizacji społecznych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej.
	6. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby turystyczne.	7. Oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków- znakiem: obiekt chroniony prawnie - we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Radomiu.
	8. Wprowadzenie dodatkowego oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do zabytków.
	9. Ustalenie z właścicielami najcenniejszych obiektów zabytkowych zasad ich udostępniania w celach turystycznych (zespół pałacowo-parkowy we wsoli, Klwatach, kościoły parafialne w Jedlińsku, Lisowie, Jankowicach, Wsoli).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	10. Opracowanie, wytyczenie ,oznakowanie i przystosowanie do ruchu turystycznego (we współpracy z gminą Jastrzębia i Starostwem Powiatowym w Radomiu) rowerowego szlaku turystycznego po obiektach architektury militarnej z okresu II wojny światowej.
	11. Wprowadzenie działań zmierzających do poprawy infrastruktury turystycznej w gminie.
	12. Utworzenie szlaku turystycznego architektury sakralnej gm. Jedlińsk obejmującego zabytkowe kościoły w Jedlińsku , Lisowie, Wsoli, Jankowicach.

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Jedlińsk. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej dzięki akceptacji i współpracy której realizacja programowych celów będzie mogła mieć szanse powodzenia i w konsekwencji ma jej przynieść wymierne korzyści.

W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Jedlińsk wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Instrumenty prawne

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Instrumenty kontrolne

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

11. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych działań określonych w tym programie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

12. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku (wpisanego do rejestru zabytków) wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy tym zabytku (art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Jednocześnie w/w ustawa wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach (art. 74):

- ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego. Priorytet 1: „Ochrona zabytków” Można starać się o przyznanie środków finansowych na następujące zadania: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. Pozyskane fundusze można wykorzystać na: - ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego); - konserwację i rewaloryzację zabytków; - zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych; - udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r., Nr 112, poz. 940) oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2013 r., poz. 784),

Inne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;
- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- **Środki własne gminy- zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.**

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych: Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach:

- Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków www.mwkz.pl (dotacje)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” www.mkidn.gov.pl

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- Ochrona zabytków
 - Wspieranie działań muzealnych
 - Kultura ludowa i tradycyjna
 - Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
 - Ochrona zabytków archeologicznych
 - Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego
 - Miejsca Pamięci Narodowej
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Rozwój Infrastruktury Kultury”
www.mkidn.gov.pl
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko 2014-2020” w obszarze: *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego i Rozwój Zasobów Kultury*. **www.pois.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – **www.rpo.mazowia.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” – **www.mrr.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” – **www.mrr.gov.pl**
 - Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” – **www.funduszngo.pl**
 - Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym
- **www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

- Informacje o udzielaniu dotacji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, m.in. dla powiatów i gmin ze środków Województwa Mazowieckiego - www.mazovia.pl
- **Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2014- 2020 (Rozwój i Odnowa Wsi) - www.minrol.gov.pl**
- **Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich - www.ksow.pl.**

Informacje o dotacjach na zabytki znajdujących się w GEZ można uzyskać w Lokalnej Grupie Działania 'Razem dla Radomki'.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Podstawowa Bibliografia

- Bitwa Jedlińska 11 czerwca 1809 roku, Stefan Rosiński, Jedlińsk 2009
- Cieślak B., „ Perły i perełki architektury gminy Jedlińsk, Jedlińsk 2009
- Dunin –Borkowski J.S., Spis nazw szlachty polskiej, Lwów 1887
- Gloger Z., Geografia historyczna ziem dawnej Polski, Kraków 1903
- Jedlińsk i okolice: w fotografii Piotra Skrzypczaka, Radom 2010
- Krzepela J., Małopolskie rody ziemiańskie , Kraków 1928
- Kondracki J., Geografia fizyczna Polski, Warszawa 1988
- Katalog zabytków sztuki w Polsce , t. III, red. J. Z. Łoziński , B. Wolff, z.10 , Warszawa 1961
- Libicki P., Dwory i pałace wiejskie na Mazowszu , Poznań 2009
- Nierychlewska A., Budownictwo obronne w powiecie radomskim w okresie od XIII do XVIII wieku, Radom 2002
- Piątkowski S., Dzieje najdawniejsze (do XV wieku) w: Jedlińsk. Monografia historyczna miejscowości i jej okolic, Jedlińsk 2012
- Pół wieku Parafii Bierwce, red. Ks. Piotr Turzyński, Bierwce 2007
- Osiej D. - Jedlińskie wędrówki, Radom 2014
- Rogała C, Olszewski M., Parafia Jankowice, Jankowice 2005
- Rosiński S., Jedlińsk- okruchy historii. Jedlińskie Kusaki, Jedlińsk 2006
- Słownik Królestwa Polskiego i innych ziem słowiańskich, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski i in., Warszawa 1880-1902
- Turystyczne Szlaki Rowerowe, Małgorzata Pyrka, Dariusz Mariusz Zając, Radom 2004

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

W internecie

www.dwory.cal.pl

www.ck.jedlinsk.pl

www.razemdlaradomki.pl

www.muzeumliteratury.pl

www.wikipedia.org

www.jedlinskparafia.pl

www.jedlinsk.pl

www.jedlinskparafia.pl

www.radomka.pl

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Załącznik nr 1

Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Jedlińsk (po weryfikacji terenowej w 2016 r.)

GEZ Lp.	Miejscowość	Obiekt , czas powstania	Nr. ewid. działki	Uwagi
1.	Bierwce 47	Park podworski, 3 ćw. XIX w.	737	W sąsiedztwie Szkoły Podstawowej w Bierwcach. Nr rej. zab. 757 z 18.12.1957 r.
2.	Bierwce	Krzyż na cokole fundacji J. Bednarskiego, 1895 r.	779	Na posesji nr 129.
3.	Bierwce	Kapliczka w formie krzyża na cokole fundacji E i A. Konopków 1924-1927 r.	895	Na posesji nr 95. (w centrum miejscowości).
4.	Bierwce	Krzyż drewniany, 1 ćw. XX w.	800	W polu. Na południe od drogi. Działka ewid. nr 800.
5.	Bierwiecka Wola	Figura Matki Boskiej, 4 ćw. XIX w.	171/2	W pobliżu posesji nr 44.
6.	Bierwiecka Wola	Krzyż na cokole fundacji F.i Sz. Zarłak, 1893 r.	353	W centrum wsi na skrzyżowaniu dróg.
7.	Bród	Figura Matki Boskiej fundacji W. i T. Lutek, 1874 r.	9/1	Na posesji nr 14. (w centrum miejscowości).
8.	Bród	Figura św. Jana Nepomucena, 1909 r.	153	W pobliżu posesji nr 2 przy przysiółku Bród – Młyn nad rzeką Radomką.
9.	Godzisz	Kapliczka w formie krzyża	313	Po prawej stronie drogi wjeździe

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

		na cokole, 1950 r.		do miejscowości od wsi Lisów.
10.	Gutów	Krzyż na cokole, 1901 r.	5/3	Przy posesji nr 18.
11.	Gutów	Kapliczka w formie krzyża na cokole fundacji K. i M. Molendów, 1942 r.	40	W pobliżu posesji nr 28.
12.	Jankowice 15	Kościół p.w. św. Mikołaja, 1782-1787 r.	501	Nr rej. zab.: 487/A/57 z 23.03.1957 r., 387/A/67 z 21.06.1967 r. oraz 72/A z 09.03.1981 r.
13.	Jankowice 15	Dzwonnica murowana (ceglana), poł. XIX w.	501	Przy kościele parafialnym.
14.	Jankowice 15	Krzyż na cokole, pocz. XX w.	501	Na placu przykościelnym.
15.	Jankowice	Figura św. Jana Nepomucena, XIX w.	500	Na tyłach plebanii parafii p.w. św. Mikołaja.
16.	Jankowice	Krzyż na cokole, 1900 r.	530	W centrum miejscowości przy rozstaju dróg. W pobliżu posesji nr 3
17.	Jankowice	Cmentarz rzymsko-katolicki wraz z ogrodzeniem, 2 poł. XIX w.	545	Po lewej stronie drogi Gutów-Jankowice. Ok. 250 m od pierwszych zabudowań miejscowości Jankowice.
18.	Jankowice	Kaplica cmentarna, poł. XIX w.	545	Po lewej stronie drogi Gutów-Jankowice. Na cmentarzu parafialnym.
19.	Jankowice	Krzyż na cokole z fundacji J. i Z. Jackowskich, 1927 r.	618/2	W pobliżu posesji nr 26. Po prawej stronie drogi Jankowice-Suków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

20.	Jankowice	Krzyż na granitowym obelisku, 1949 r.	502	Przy skrócie z drogi głównej w kierunku kościoła.
21.	Jedlanka 10	Dwór murowany, 1 ćw. XX w.	426/23	Budynek na terenie ośrodka Domu Pomocy Społecznej.
22.	Jedlanka 10	Park dworski, 1 poł. XVIII w.	426/23	Nr rej. zab. 758 z 18.12.1957 r., 351/A/86 z 24.10.1986 r. Budynek na terenie ośrodka Domu Pomocy Społecznej.
23.	Jedlanka	Krzyż na cokole fundacji L. i K. Walczaków, 1905 r.	289/2	Przy skrzyżowaniu dróg. W pobliżu posesji nr 6 i 8.
24.	Jedlanka	Kapliczka filarowa z latarnią arkadową, XIX w.	426/21	W pobliżu posesji nr 9.
25.	Jedlanka	Kapliczka wnękowa w formie krzyża na cokole, 2 ćw. XX w.	535	W pasie drogowym w pobliżu posesji nr 14 i 39.
26.	Jedlanka	Kapliczka wnękowa w formie krzyża na cokole, 2 ćw. XX w.	206/1	Przy posesji nr 55.
27.	Jedlińsk	Kościół p.w. św. Apostołów Piotra i Andrzeja, 1645 r., 1752 r..	1094	ul. św. Wojciecha 2. Nr rej. zab.: 216 z 3.10.1956 r., 383 z 21.06.1967r. oraz 75/A z 09.03.1981r.
28.	Jedlińsk	Brama kościelna, 2 poł. XVIII w.	1094	ul. św. Wojciecha 2. Nr rej. zab.: 216 z 3.10.1956 r., 383 z 21.06.1967r. oraz 75/A z 09.03.1981r.
29.	Jedlińsk	Dzwonnica murowana, 1645 r.	1094	ul. św. Wojciecha 2. Nr rej. zab.: 216 z 3.10.1956 r., 383 z 21.06.1967r. oraz 75/A z 09.03.1981r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

30.	Jedlińsk	Plebania, 4 ćw. XIX w.	1086/3	ul. św. Wojciecha 2. W pobliżu kościoła parafialnego.
31.	Jedlińsk	Figura Matki Boskiej fundacji M. F. Wolskich, 1884 r.	1094	ul. św. Wojciecha 2. Na placu kościelnym. Nr rej. zab. 110/B/95 z 16.02.1995 r.
32.	Jedlińsk	Krzyż na cokole fundacji M. Wolskiej, 1893 r.	1094	ul. św. Wojciecha 2. Na placu przykościelnym. Nr rej. zab.: 110/B/95 z 16.02.1995 r.
33.	Jedlińsk	Krzyż drewniany na mogile ziemnej, 1809 r.		Usytuowany przy wjeździe w ul. Piaskową, przy skrócie drogi z Jedlińska w stronę Woli Gutowskiej. Zbiorowa mogiła żołnierzy poległych w bitwie pod Jedlińskiem w 1809 r. Miejsce pamięci narodowej
34.	Jedlińsk	Figura św. Wawrzyńca fundacji ks. Bpa Stanisława A. Załuskiego, 1752 r.	1030	Na skwerze przy placu rynkowym w pobliżu kościoła parafialnego. Nr rej. zab.: 68/B/92 z 09.11.1992 r.
35.	Jedlińsk	Figura Matki Boskiej Bolesnej fundacji P. i M. Kosteckich, 1920 r.	1118/2	Przy skrzyżowaniu ulic św. Wojciecha i Wareckiej. W pobliżu posesji na ul. św. Wojciecha 18
36.	Jedlińsk	Figura św. Floriana fundacji ks. Bpa Stanisława A. Załuskiego, 1752 r.	1114	Przy ul. św. Wojciecha, nieopodal posesji nr 36 Nr rej. zab.: 69/B/92 z 16.11.1992 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

37.	Jedlińsk	Figura św. Jana Nepomucena fundacji ks. Bpa Stanisława A. Załuskiego, 1752 r.	902/1 902/3	Nieopodal rz. Tymianki. W pobliżu ronda łączącego ul. Warecką- Ogrodową i Konopnicką. Naprzeciwko Szkoły Gimnazjalnej im. P. Gołębiowskiego Nr rej. zab.: 67/B/92 z 02.11.1992 r.
38.	Jedlińsk	Krzyż na cokole fundacji J. i M. Szpotowicz, 1928 r.	54/2	Przy posesji na ul. Lipowej 1 odwrócony frontem do drogi krajowej nr 7
39.	Jedlińsk	Krzyż na cokole fundacji K. i J. Salewskich, 1885 r.	369	W pasie drogowym przy ul. Energetyków. Naprzeciwko stacji transformatorowej. W pobliżu posesji nr 29
40.	Jedlińsk (Płasków)	Krzyż na cokole fundacji Romanowskich, 1942 r.	316	Po prawej stronie drogi Jedlińsk-Płasków.
41.	Jedlińsk	Cmentarz rzymsko-katolicki, 1798 r.	904	Położony przy ul. Ogrodowej. Nr rej. zab.: 469/A z 05.11.1991r
42.	Jedlińsk	Pomnik Armii Krajowej, k. XX w.	1031	W centralnym miejscu placu rynkowego. Miejsce pamięci narodowej.
43.	Jedlińsk	Mogiła Żołnierza Wojska Polskiego (I) 1939 r.	904	We wschodniej części cmentarza parafialnego przy ul. Ogrodowej. Miejsce pamięci narodowej.
44.	Jedlińsk	Mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego (II), 1939 r.	904	We wschodniej części cmentarza parafialnego przy ul. Ogrodowej. Miejsce pamięci narodowej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

45.	Jedlińsk	Mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego (III), 1939 r.	904	We wschodniej części cmentarza parafialnego przy ul. Ogrodowej. Miejsce pamięci narodowej.
46.	Jedlińsk	Pomnik ku czci żołnierzy Armii Krajowej, k. XX w.	1094	ul. św. Wojciecha 2. Na placu przykościelnym. Miejsce pamięci narodowej.
47.	Jeziorno	Kapliczka w formie krzyża na cokole, 1939 r.	151	Przy posesji nr 12.
48.	Kamińsk	Kapliczka w formie krzyża na cokole, 1 ćw. XX w.	215	Przy wjeździe do Kamińska od strony Piastowa, ok. 50 m od zabudowań.
49.	Klwaty	Dwór murowany, 1 ćw. XX w.	566/7	Posesja nr 37.
50.	Klwaty	Park dworski, XIX w.	566/15 566/7	W obrębie posesji nr 37 Wpis do rejestru zabytków nr rej. zab.: 747 z 19.12.1957
51.	Klwaty	Krzyż na cokole, 1931 r.	197	Przy posesji nr 47.
52.	Lisów	Kościół p.w. Nawiedzenia N.M.P., 1879-1881 r.	169	Nr rej. zab.: 241/A/84 z 23.02.1984 r.
53.	Lisów	Cmentarz rzymsko-katolicki, 1873 r.	352	Na północ od kościoła. Nr rej. zab.: A-128 z 16.12.2014 r.
54.	Lisów	Figura Jezusa Chrystusa, 1904 r.	169	Przy skrócie z głównej drogi do kościoła po prawej stronie. Naprzeciwko posesji nr 42.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

55.	Lisów	Figura Matki Boskiej, 1894 r.	359	Przy skrócie z głównej drogi do kościoła po lewej stronie. Naprzeciwko posesji nr 42.
56.	Lisów	Figura Chrystusa Króla, 1934 r.	428/1	We wschodniej części miejscowości w kierunku torów kolejowych. W pobliżu posesji nr 4.
57.	Lisów	Krzyż z figurą Matki Boskiej, 1915 r.	409/1	W centrum wsi. Na posesji nr 15.
58.	Ludwików	Figura Matki Boskiej, 1911 r.	210	Na początku miejscowości od strony wschodniej. Na posesji nr 10 A.
59.	Ludwików	Krzyż na cokole, 1901 r.	111	Na końcu miejscowości od strony zachodniej. W pobliżu posesji nr 46.
60.	Mokrośęk	Kapliczka segmentowa, 1 ćw. XX w.	2	Po prawej stronie drogi Mokrośęk-Czyżówka. Na końcu sołectwa od strony zachodniej. W pobliżu posesji nr 55.
61.	Mokrośęk	Kapliczka segmentowa, 1 ćw. XX w.	94/3	Po lewej stronie drogi Mokrośęk-Czyżówka. W pobliżu posesji nr 37.
62.	Mokrośęk	Kapliczka słupowa, 2 ćw. XX w.	108/1	Po lewej stronie drogi Mokrośęk-Czyżówka. W pobliżu posesji nr 17.
63.	Mokrośęk	Kapliczka segmentowa, 2 ćw. XX w.	121/2	Na początku miejscowości. Po lewej stronie drogi Mokrośęk-Czyżówka. Naprzeciwko posesji nr 4.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

64.	Narty	Krzyż na cokole fundacji L. i E. Rajkowskich, 1912 r.	29/1	Na początku miejscowości od strony zachodniej, po prawej stronie. Przy posesji nr 2
65.	Nowe Zawady	Figura Matki Boskiej fundacji J. i A. Świątkowskich, 1888 r.	268/1	Na początku miejscowości jadąc od strony miejscowości Bierwce .W sąsiedztwie posesji nr 30
66.	Nowe Zawady	Kapliczka w formie krzyża na cokole, 2 ćw . XX w.	108/6	Przy posesji nr 4 E.
67.	Piaseczno	Cmentarz rzymsko-katolicki, XIX/XX w.	148	W centrum miejscowości. Po lewej stronie drogi Piaseczno-Lisów. Naprzeciwko posesji nr 24.
68.	Piaseczno	Kaplica cmentarna św. Anny, XIX/XX w.	148	W centrum miejscowości. Po lewej stronie drogi Piaseczno-Lisów. Naprzeciwko posesji nr 24.
69.	Piaseczno	Kapliczka w formie krzyża na cokole, 1909 r.	229	W centrum miejscowości. Przed posesją nr 44.
70.	Piaseczno	Kapliczka w formie krzyża na cokole, 1909 r.	117	Na początku miejscowości jadąc od strony Jedlińska po lewej stronie. W pobliżu posesji nr 3.
71.	Piastów	Dwór, 2 poł. XVIII w.	614/5	Posesja nr 117. Na północ od drogi powiatowej w kierunku stawów rybnych. Nr rej. zab.: 804/A z 28.10.1972r oraz 138/A z 15.03.1982 r.
72.	Piastów	Lamus (I), 2 poł. XVIII w. (lewy)	614/5	Posesja nr 117. Na północ od drogi powiatowej w kierunku stawów rybnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

				Nr rej. zab.: 804/A z 28.10.1972r oraz 138/A z 15.03.1982 r.
73.	Piastów	Lamus (II), 2 poł. XVIII w. (prawy)	614/5	Posesja nr 117. Na północ od drogi powiatowej w kierunku stawów rybnych. Nr rej. zab.: 804/A z 28.10.1972r oraz 138/A z 15.03.1982 r.
74.	Piastów	Oficyna dworska, XIX w.	614/5	Posesja nr 117. Na północ od drogi powiatowej w kierunku stawów rybnych. Nr rej. zab.: 804/A z 28.10.1972r oraz 138/A z 15.03.1982 r.
75.	Piastów	Wozownia, XIX w.	614/5	Posesja nr 117. Na północ od drogi powiatowej w kierunku stawów rybnych. Nr rej. zab.: 804/A z 28.10.1972r oraz 138/A z 15.03.1982 r.
76.	Piastów	Park dworski, 2 poł. XVIII w.	611/41 614/5	Posesja nr 117. Na północ od drogi powiatowej w kierunku stawów rybnych Nr rej. zab.: 751/A z 19.12.1957r oraz 333/A z 07.05.1986 r.
77.	Piastów	Krzyż na cokole, 1914 r., wyk. Hebdzyński z Radomia	311	Przy skrzyżowaniu drogi Powiatowej i gminnej.
78.	Piastów –Stara Wieś	Figura św. Jana Nepomucena, XIX / XX w.	451	Przy posesji nr 31.
79.	Płasków	Kapliczka w formie krzyża na cokole fundacji	312/1	W centrum miejscowości.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

		W. Wesołowskiego, 1907 r.		Przy skrzyżowaniu dróg.
80.	Płasków	Kapliczka w formie krzyża na cokole Fundacji M.i M. Prasek, 1906 r.	408	Przy drodze Płasków – Moczydle.
81.	Płasków	Kapliczka w formie krzyża na cokole fundacji S. Romanowskiego, 1 ćw. XX w.	245	Przy posesji nr 31. Przy wjeździe do miejscowości od strony Jedlanki.
82.	Płasków	Krzyż na cokole, 1901 r.	108	W pasie drogowym przy lesie po prawej stronie drogi na odcinku Płasków-Jedlanka.
83.	Romanów	Krzyż na cokole, 1905 r.	558/6	Na początku miejscowości od strony pld.-zach. Przy posesji nr 4P.
84.	Romanów	Pomnik ku czci ofiar II wojny światowej, 2009 r.	613	Na początku miejscowości od strony pld.-zach. Naprzeciwko posesji nr 4P. Miejsce pamięci narodowej.
85.	Wielogóra	Figura św. Tekli, 1 ćw. XX w.	608/3	Przy ul. Warszawskiej 60. Po prawej stronie drogi krajowej nr 7 Radom – Warszawa.
86.	Wielogóra	Krzyż na cokole, 1918 r. wyk. Staniszewski, Radom	580/3	Przy ul. Warszawskiej . Po prawej stronie drogi krajowej nr 7 Radom – Warszawa.
87.	Wierzchowiny	Krzyż na cokole fundacji J. i W. Grzegorzewskich, 1930 r.	267/1	W centrum wsi, przy skrzyżowaniu dróg. Przy posesji nr 30.
88.	Wsola	Kościół p.w. św. Bartłomieja, 1930 r.	312	Na placu kościelnym przy drodze krajowej nr 7 Radom-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

				Warszawa. Przy ul. Leśnej 2. Nr rej. zab.: 279/A z 20.02.1985r
89.	Wsola	Plebania murowana, 2 ćw. XX w.	313/2	Przy ul. Leśnej 2.
90.	Wsola	Cmentarz rzymsko-katolicki, 1 poł. XIX w.	263	Plac cmentarny przy drodze powiatowej . W pobliżu drogi krajowej nr 7 Radom – Warszawa. Przy ul. Spokojnej.
91.	Wsola	Mogiła Żołnierzy Wojska Polskiego, 1939 r.	263	Plac cmentarny przy drodze powiatowej . W pobliżu drogi krajowej nr 7 Radom – Warszawa Miejsce pamięci narodowej.
92.	Wsola	Cmentarz przykościelny, XIX w.	312	Na placu przykościelnym we wschodniej części za prezbiterium kościoła. Przy ul. Leśnej 2.
93.	Wsola	Kapliczka murowana, ok.1930 r.	313/2	Na placu przed kościołem, teren parkingu.
94.	Wsola	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena, XIX w.	263	Na placu przed cmentarzem rzymsko-katolickim. Przy ul. Spokojnej. Nr rej. zab.:111/B/95 z 17.02.1995 r.
95.	Wsola	Pałac, 1914 r.	316/3	W pobliżu drogi krajowej nr 7 Radom-Warszawa po prawej stronie. Przy ul. Gombrowicza 1 Nr rej. zab. 845/A z 18.02.1975r, 207/A/83 z 14.04.1983 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

96.	Wsola	Park, 1 ćw. XX w.		W pobliżu drogi krajowej nr 7 Radom-Warszawa po prawej stronie. Przy ul. Gombrowicza 1 Nr rej. zab. 845/A z 18.02.1975r, 207/A/83 z 14.04.1983 r.
-----	-------	-------------------	--	---

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Załącznik nr 2

Stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie Gminy Jedlińsk

(na podstawie weryfikacji terenowej prowadzonej w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2010-2014 dla Gminy Jedlińsk).

L.p.	Miejscowość	Numer stanowiska w obrębie miejscowości	Obszar AZP i numer stanowiska archeologicznego w obrębie obszaru	Funkcja	Chronologia
1.	Biały Ług	1	AZP 71-67/3	śląd osadnictwa	epoka kamienia – okres średniowieczny,
2.	Bierwce Szlacheckie	1	AZP 70-68/7	śląd osadnictwa	okres nowożytny XVII-XVIII w.
3.	Boża Wola	1	AZP 70-68/14	Zagroda wiejska śląd osadnictwa	okres nowożytny XVII-XVIII w. okres nowożytny XIX-XX w.
4.	Boża Wola	2	AZP 70-68/15	śląd osadnictwa	okres rzymski kultura przeworska
5.	Gutów	1	AZP 72-67/5	Śląd	epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

				osadnictwa	
6.	Gutów- Bród	1	AZP 72-67/1	osada	okres rzymski kultura przeworska
7.	Górna Wola	1	AZP 72-66/42	śląd osadnictwa	okres pradziejowy
8.	Górna Wola Marianki	1	AZP 72-66/53	śląd osadnictwa	okres staropolski XVI-XVII w.
9.	Jankowice	1	AZP 72-66/46	Dwór obronny na kopcu	późne średniowiecze
10.	Jankowice	2	AZP 72-66/47	osada osada jednodworcza	epoka żelaza Halsztadt D kultura łużycka okres staropolski okres nowożytny XV-XVI w.
11.	Jankowice	3	AZP 72-66/39	osada osada wiejska	kultura nieokreślona okres średniowieczny okres nowożytny
12.		4	AZP 72-66/40	osada	okres halsztacki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Jankowice			osada osada wiejska	wczesny okres lateński okres średniowieczny XII w. – XIV w. okres średniowieczny okres nowożytny (XIII-XVIII w.)
13.	Jankowice	5	AZP 72-66/41	znalezisko lužne osada osada jednodworcza	epoka kamienia kultura grobów kloszowych okres halsztacki wczesny okres lateński okres późno średniowieczny okres nowożytny
14.		6	AZP 72-66/48	osada	okres halsztacki D kultura łużycka

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Jankowice			osada jednodworcza	okres staropolski XV-XVI w.
15.	Jankowice-Kolonia	1	AZP 72-66/49	znalezisko łuźne osada	epoka kamienia okres halsztacki D kultura łużycka
16.	Jankowice-Kolonia	2	AZP 72-66/50	osada śląd osadnictwa	okres rzymski kultura przeworska okres nowożytny XVI-XVIII w.
17.	Jedlanka	1	AZP 71-67/8	śląd osadnictwa	epoka neolitu kultura pucharów lejkowatych
18.	Jedlanka	2	AZP 71-67/9	śląd osadnictwa	epoka neolitu kultura pucharów lejkowatych
19.	Jedlanka	3	AZP 71-67/25	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze,
20.	Jedlanka-Czarna	1	AZP 71-67/11	osada	wczesna epoka brązu kultura trzciniecka

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Rola			śląd osadnictwa	okres nowożytny XIX w.
21.	Jedlanka-Kępy	1	AZP 71-67/7	śląd osadnictwa	epoka neolitu kultura pucharów lejkowatych
22.	Jedlińsk	1	AZP 71-67/15	obozowisko obozowisko	paleolit schyłkowy kultura świderska mezolit kultura janisławicka
23.	Jedlińsk	2	AZP 71-67/16	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia okres nowożytny
24.	Jeziorno	1	AZP 70-68/3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	paleolit schyłkowy kultura świderska okres nowożytny
25.		2	AZP 70-68/2	śląd osadnictwa śląd	okres mezolitu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Jeziorno			osadnictwa ślad osadnictwa wieś	starożytność wczesne średniowiecze okres nowożytny XVI w.
26.	Jeziorno	3	AZP 70-68/5	ślad osadnictwa	okres rzymski
27.	Jeziorno	4	AZP 70-68/6	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa	okres neolitu kultura amfor kulistych okres późno średniowieczny okres nowożytny XVII w.
28.	Józefów	1	AZP 71-67/4	cmentarzysko	epoka brązu
29.	Józefów	2	AZP 71-67/28	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	mezolit nieokreślona
30.		1	AZP 70-68/9	ślad osadnictwa	starożytność

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Józefówek			śląd osadnictwa	okres nowożytny XVIII w.
31.	Klwaty	1	AZP 73-67/1	śląd osadnictwa	epoka kamienia- wczesna epoka brązu
32.	Klwaty	2	AZP 73-67/7	osada osada osada osada	okres neolitu wczesna epoka brązu wczesne średniowiecze okres nowożytny
33.	Klwaty	3	AZP 73-67/8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia okres nowożytny XVII-XVIII w.
34.	Klwaty	4	AZP 73-67/9	osada	okres nowożytny XVII-XIX w
35.	Klwaty	5	AZP 73-67/10	śląd osadnictwa śląd	wczesna epoka brązu okres nowożytny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

				osadnictwa	XVII-XIX w.
36.	Lisów	1	AZP 72-68/1	ślad osadnictwa	kultura grobów kloszowych Kultura łużycka epoka brązu- wczesna epoka żelaza
37.	Ludwików	1	AZP 72-66/43	osada	okres rzymski kultura przeworska
38.	Ludwików	2	AZP 72-66/44	osada	okres rzymski kultura przeworska
39.	Ludwików	3	AZP 72-66/45	osada	kultura grobów kloszowych Kultura łużycka okres halsztacki D
40.	Nowa Wola	1	AZP 71-67/23	obozowisko	paleolit schyłkowy- mezolit kultura świderska
41.	Nowa Wola	2	AZP 71-67/24	ślad osadnictwa	paleolit schyłkowy
42.	Piaseczno	1	AZP 72-68/2	osada	okres późnego średniowiecza

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

43.	Piaseczno	1	AZP 72-67/2	osada	nieokreślona
44.	Piastów	1	AZP 72-67/12	śląd osadnictwa osada	okres neolitu-kultura pucharów lejkowatych epoka brązu
45.	Piastów	2	AZP 72-67/13	osada	epoka brązu kultura łużycka
46.	Piastów-Gózddek	1	AZP 72-67/3	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza kultura grobów kloszowych
47.	Piastów-Gózddek	2	AZP 72-67/4	brak określenia	epoka brązu
48.	Piastów-Gózddek	3	AZP 72-67/6	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza kultura grobów kloszowych
49.	Piastów-Gózddek	4	AZP 72-67/7	śląd osadnictwa	epoka brązu
50.	Piastów-Gózddek	5	AZP 72-67/8	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza kultura grobów kloszowych
51.	Piastów-Gózddek	6	AZP 72-67/9	osada	epoka brązu
52.		7	AZP 72-67/10	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

	Piastów-Gózddek				kultura grobów kloszowych
53.	Piastów-Poręba	1	AZP 72-67/11	osada	epoka neolitu kultura pucharów lejkowatych
54.	Płasków	1	AZP 71-67/17	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze okres nowożytny
55.	Płasków	2	AZP 71-67/18	obozowisko śląd osadnictwa	mezolit kultura janisławicka średniowiecze
56.	Płasków	3	AZP 71-67/19	obozowisko	epoka mezolitu
57.	Płasków	4	AZP 71-67/20	obozowisko obozowisko	paleolit schyłkowy- mezolit
58.	Płasków	5	AZP 71-67/21	obozowisko	paleolit schyłkowy-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

				obozowisko	mezolit kultura świderska
59.	Płasków	6	AZP 71-67/22	obozowisko obozowisko	paleolit schyłkowy- mezolit
60.	Wielogóra	1	AZP 73-67/4	osada	epoka kamienia neolit
61.	Wierzchowiny	1	AZP 70-68/8	śląd osadnictwa wieś	wczesne średniowiecze okres nowożytny XVI-XVII w.
62.	Zawady Nowe - Borki	3	AZP 71-67/27	śląd osadnictwa	II okres epoki brązu kultura trzcieniecka
63.	Zawady Nowe - Dąbrowa	1	AZP 71-67/30	kurhan	brak danych– okres nowożytny
64.	Zawady Nowe - Ług	4	AZP 71-67/29	śląd osadnictwa	okres średniowieczny
65.	Zawady Nowe	1	AZP 71-67/5	Skarb monet	nieokreślona
66.	Zawady Nowe	2	AZP 71-67/26	osada	I okres epoki brązu kultura mierzanowicka

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

67.	Zawady Stare	1	AZP 71-67/1	osada cmentarzysko	okres neolitu kultura pucharów lejkowatych epoka brązu kultura łużycka
68.	Zawady Stare	1	AZP 72-67/2	cmentarzysko	brak danych

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Załącznik nr 3

Uchwała Rady Gminy Jedlińsk.....

W sprawie zmiany Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020.

§ 1

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 08 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 446) oraz art. 21, art. 87 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.) uchwała się co następuje:

Wykreśla/Włącza się z/do Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020:

1/.....

2/.....

§2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jedlińsk.

§3

Uchwała wchodzi w życie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Uchwała Rady Gminy Jedlińsk.....

w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie Gminy Jedlińsk.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 446, z późn zm.) w związku z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 roku poz. 1446, z późn zm.) Rada Gminy Jedlińsk uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwała określa szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej, zwanej dalej „dotacją” na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, zwane dalej „pracami”, przy zabytku nieruchomym i ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, zwanym dalej „zabytkiem”.

§ 2. Znaczenie użytych w uchwale pojęć dotyczących zabytków lub czynności z nimi związanych określają przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446) oraz rozporządzeń wydanych na podstawie tej ustawy.

§ 3. 1. Z budżetu Gminy Jedlińsk mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac przy zabytkach, wpisanych do rejestru zabytków, dostępnych publicznie, znajdujących się na terenie Gminy Jedlińsk nie stanowiących jej własności.

2. Celem dotacji jest wspieranie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej, tworzących ramy przestrzeni publicznej, mających istotne znaczenie w kreowaniu wizerunku gminy oraz renowacji wystroju i wyposażenia zabytkowych obiektów.

§ 4. Dotacja na wykonanie prac przy zabytku, znajdującym się na terenie Gminy Jedlińsk może być udzielona w wysokości nieprzekraczającej 50% nakładów koniecznych, wyszczególnionych w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

nad zabytkami, w zależności od środków zaplanowanych na dany rok budżetowy w budżecie gminy.

§ 5. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac przy zabytku, które wnioskodawca zamierza wykonać w roku złożenia wniosku o udzielenie dotacji albo w roku złożenia wniosku i w roku następnym.

§ 6. 1. Udzielenie dotacji może nastąpić po złożeniu przez wnioskodawcę wniosku do Wójta Gminy Jedlińsk.

2. Wnioski, po ich złożeniu, Wójt przedstawia do zaopiniowania komisjom stałym Rady Gminy Jedlińsk.

§ 7. 1. Wniosek powinien zawierać:

1) imię, nazwisko i adres wnioskodawcy lub dane rejestrowe wnioskodawcy innego niż osoba fizyczna,

2) dokładne określenie zabytku, z uwzględnieniem miejsca jego położenia,

3) wskazanie tytułu prawnego do zabytku lub stosowne upoważnienie podmiotu posiadającego taki tytuł,

4) określenie wysokości dotacji, o którą ubiega się wnioskodawca,

5) określenie zakresu prac, na które ma być przyznana dotacja, z uwzględnieniem technologii konserwatorskiej i etapowania robót możliwych do oddzielenia oraz terminu ich realizacji,

6) kosztorys całkowitych kosztów prac, z wyszczególnieniem źródeł finansowania,

7) informację o pozwoleniu Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na przeprowadzenie prac, które mają być przedmiotem dotacji,

8) informację o pozwoleniu na budowę lub potwierdzenie zgłoszenia robót budowlanych, których dotyczy wniosek, o ile prace wymagają takiego postępowania na podstawie Prawa budowlanego,

9) wykaz prac wykonanych przy zabytku w okresie ostatnich 3 lat, z podaniem wysokości poniesionych wydatków wraz z informacją o uzyskanych środkach publicznych, przeznaczonych na ich wykonanie,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

10) oświadczenie wnioskodawcy o pokryciu pozostałej części kosztów zadania objętego dotacją lub o zapewnieniu innego źródła finansowania pozostałej kwoty.

2. Wzór wniosku stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

3. Do wniosku o udzielenie dotacji dołącza się:

1) aktualny dokument potwierdzający posiadanie tytułu prawnego do zabytku, wynikającego z prawa własności,

użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku

zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku,

2) fotograficzną dokumentację stanu zachowania zabytku,

3) projekt prac, jeśli wniosek dotyczy prac lub robót przy zabytku nieruchomym lub program prac, gdy wniosek dotyczy prac przy zabytku ruchomym,

4) całkowity kosztorys prac,

5) zgodę właściciela (współwłaścicieli) zabytku na przeprowadzenie prac objętych wnioskiem w sytuacji wystąpienia z wnioskiem o dotację przez osobę nie będącą właścicielem zabytku lub wystąpienia z wnioskiem przez jednego ze współwłaścicieli.

§ 8. Wnioskodawca, będący pojedynczym przedsiębiorstwem tzw. Pojedynczym organizmem gospodarczym, może być przyznana dotacja, o której mowa w § 2, stanowiąca pomoc de minimis zgodnie z przepisami rozporządzenia Komisji (UE) nr 1407/2013 z 18 grudnia 2013 roku w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy de minimis (Dz. Urz. UE L, Nr 352/1 z dnia 24.12.2013r.)

§ 9. 1. Dotację przyznaje Rada Gminy Jedlińsk w uchwale określającej:

1) nazwę podmiotu otrzymującego dotację;

2) prace przy obiekcie zabytkowym, na których wykonanie przyznano dotację;

3) kwotę dotacji do przekazania w danym roku budżetowym.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

2. Przy ustalaniu wysokości przyznawanych dotacji Rada Gminy uwzględni kwotę zaplanowaną na ten cel w budżecie Gminy Jedlińsk.

§ 10. Przekazanie dotacji na wykonanie prac, na rachunek bankowy wnioskodawcy, następuje w terminach zapewniających finansowanie zobowiązań wynikających z realizacji zadania.

§ 11. 1. Wnioskodawca otrzymujący dotację zobowiązany jest do złożenia pisemnego sprawozdania merytorycznego i rozliczenia finansowego dotacji w terminie określonym w umowie.

2. Sprawozdanie z prac objętych dotacją powinno zawierać:

- 1) szczegółowy opis wykonanych prac objętych dotacją,
- 2) wskazanie zabytku, z uwzględnieniem miejsca jego położenia,
- 3) zakres prac, na które dotacja została udzielona,
- 4) wysokość przekazanej dotacji,
- 5) datę zawarcia umowy i informację o dokonanym rozliczeniu.

3. Wzór sprawozdania stanowi załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 12. Zawarcie umowy, rozliczenie dotacji, zwrot dotacji niewykorzystanej lub wykorzystanej niezgodnie z jej przeznaczeniem następuje w trybie i na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 885, z późn. zm.).

§ 13. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jedlińsk.

§ 14. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Wniosek o udzielenie dotacji, ze środków finansowych Gminy Jedlińsk, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

1. Dane podmiotu ubiegającego się o dotację:

1) Pełna nazwa podmiotu

.....

2) Forma prawna

.....

3) Nr NIP, Nr REGON (jeśli podmiot posiada)

.....

4) Adres

.....

5) Nr telefonu

.....

6) Nazwa banku i numer rachunku

.....

7) Nazwisko i imiona oraz funkcje osób statutowo upoważnionych do reprezentowania podmiotu w kontaktach

zewnątrznych i zawierania umów

.....

2. Dane zabytku:

1) Pełna nazwa zabytku (w przypadku części składowej zabytku wchodzącej w skład zabytku należy określić jej nazwę)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

.....
2) (Nr rejestru i data wpisu)

.....
3) Tytuł do władania zabytkiem:

.....
3. Pozwolenia:

1) Uzyskane pozwolenie na przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wydane przez właściwy organ ochrony zabytków (wydane przez, data wydania, nr pozwolenia)

.....
2) Uzyskane pozwolenie na przeprowadzenie prac budowlanych przy zabytku (wydane przez, data wydania, nr pozwolenia):

.....
4. Kalkulacja przewidywanych kosztów realizacji prac lub robót budowlanych.

Całkowity koszt realizacji planowanego zadania:

.....
1) w tym wnioskowana wielkość dotacji z budżetu gminy Kwilcz:

.....
2) w tym wielkość środków własnych:

.....
3) w tym wielkość środków pozyskanych z innych źródeł:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

5. Szczegółowe informacje o pracach lub robotach budowlanych:

1) Zakres rzeczowy planowanych prac lub robót budowlanych:

.....

2) Uzasadnienie konieczności przeprowadzenia prac lub robót budowlanych:

.....

3) Uzasadnienie istotnego znaczenia historycznego, artystycznego, naukowego, kulturowego zabytku:

.....

6. Terminy:

1) Wnioskowany termin przekazania dotacji:

.....

2) Planowany termin rozpoczęcia prac:

.....

3) Planowany termin zakończenia prac:

.....

7. Harmonogram prac wraz z kosztorysem i wskazaniem przewidywanych źródeł ich finansowania:

Przewidywany okres rozpoczęcia i zakończenia prac:

Rodzaj prac lub robót:.....

Przewidywany koszt:.....

wykonania prac lub robót:.....

Przewidywane źródło/źródła finansowania prac lub robót:.....

8. Data i Podpis/y

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

Sprawozdanie końcowe z wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku.

.....
(nazwa zadania)

w okresie od do, (zgodnie z umową)

określonym w umowie nr,

zawartej w dniu, pomiędzy

Gminą Jedlińsk a

.....
(nazwa Beneficjenta)

1. Sprawozdanie merytoryczne:

1) W jakim stopniu prace lub roboty budowlane zostały zrealizowane (ewentualnie uwagi mogące mieć znaczenie przy ocenie realizacji zadania):

.....

2) Szczegółowy zakres prac lub robót budowlanych przy zabytku:

Zakres wykonanych prac konserwatorskich/ robót budowlanych:.....

2. Sprawozdanie z wykonania wydatków:

1) Rozliczenie ze względu na źródło finansowania (z podziałem na źródła finansowania):

Źródło finansowania zł / %

I. Kwota dotacji:.....

II. Środki własne:.....

III. Inne źródła finansowania:.....

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jedlińsk na lata 2017-2020

IV. Ogółem:.....

Uwagi mogące mieć znaczenie przy ocenie realizacji budżetu:

.....

3. Zestawienie faktur (rachunków):.....

4. Dodatkowe informacje:.....

- 1) Poświadczona za zgodność z oryginałem kserokopia protokołu odbioru przez właściwy urząd konserwatorski przeprowadzonych prac lub robót przy zabytku.
- 2) Poświadczony za zgodność z oryginałem kserokopie prawidłowo opisanych dowodów księgowych dokumentujących poniesione wydatki – oryginały do wglądu.
- 3) Poświadczony za zgodność z oryginałem kserokopie umów z wykonawcami prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku.
- 4) Kosztorys powykonawczy przeprowadzonych prac lub robót budowlanych przy zabytku, z uwzględnieniem kosztów zakupu materiałów.
- 5) Inne

5. Data i Podpis/y